

TÜRKİYE
İLAÇ
SEKTÖRÜ
2021



İEİS

İLAÇ ENDÜSTRİSİ
İŞVERENLER SENDİKASI

İÇİNDEKİLER

Giriş	4
1.Türkiye İlaç ve Tıbbi Sağlık Ürünleri Pazarı	6
1.1 Türkiye İlaç Pazarı	7
1.1.1 Pazardaki Büyüme ve Kaynakları	8
A.Fiyat	9
B.Hacim	9
C.Satış Dağılımı	9
D.Yeni Ürün	9
1.1.2.Pazarın Yapısı	10
A. Referans-Eşdeğer İlaçlar	10
B. İthal-İmal İlaçlar	13
C. Biyoteknolojik İlaçlar	16
D. Tedavi Grupları	20
E. Ortalama Fiyatlar	22
F. Perakende Fiyat Aralıkları	22
1.2. Özel Tıbbi Amaçlı Gıda Pazarı	25
1.3. Sağlık Ürünleri Pazarı	26
2. Ruhsatlandırma	29
3. Yatırım Teşvikleri	29
4. Ar-Ge	30
5. Üretim	31
6. İstihdam	32
7. Dış Ticaret	33
8. Fiyat Politikaları	39
9. Sonuç ve Değerlendirme	43

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1 - Türkiye İlaç ve Tıbbi Sağlık Ürünleri Pazarı	6
Grafik 2 - Türkiye İlaç Pazarı	7
Grafik 3 - İlaç Pazarı Büyümenin Kaynakları	8
Grafik 4 - Değer Bazında Referans - Eşdeğer İlaçlar	10
Grafik 5 - Kutu Bazında Referans - Eşdeğer İlaçlar	11
Grafik 6 - Değer Bazında Referans - Eşdeğer İlaçlar Pazar Payı	11
Grafik 7 - Kutu Bazında Referans - Eşdeğer İlaçlar Pazar Payı	12
Grafik 8 - Değer Bazında İthal-İmal İlaçlar	13
Grafik 9 - Kutu Bazında İthal-İmal İlaçlar	14
Grafik 10 - Değer Bazında İthal - İmal İlaçlar Pazar Payı	14
Grafik 11 - Kutu Bazında İthal - İmal İlaçlar Pazar Payı	15
Grafik 12 - Değer Bazında Biyoteknolojik İlaçlar	17
Grafik 13 - Kutu Bazında Biyoteknolojik İlaçlar	17
Grafik 14 - Değer Bazında Referans-Biyobenzer İlaçlar Pazar Payı	18
Grafik 15 - Kutu Bazında Referans-Biyobenzer İlaçlar Pazar Payı	18
Grafik 16 - Değer Bazında İthal İlaçlar İçerisinde Biyoteknolojik İlaçlar	19
Grafik 17 - Kutu Bazında İthal İlaçlar İçerisinde Biyoteknolojik İlaçlar	19
Grafik 18 - Değer Bazında Tedavi Grupları	21
Grafik 19 - Kutu Bazında Tedavi Grupları	21
Grafik 20 - Perakende Fiyat Dağılımı	23
Grafik 21 - Referans Ürünler Fiyat Dağılımı	23
Grafik 22 - Eşdeğer Ürünler Fiyat Dağılımı	24
Grafik 23 - İthal Ürünler Fiyat Dağılımı	24
Grafik 24 - İmal Ürünler Fiyat Dağılımı	25
Grafik 25 - Özel Tıbbi Amaçlı Gıda Pazarı	25
Grafik 26 - Özel Tıbbi Amaçlı Gıda Pazarı Büyüme Dağılımı	26
Grafik 27 - Sağlık Ürünleri Pazarı	26
Grafik 28 - Sağlık Ürünleri Pazarı Büyüme Dağılımı	27
Grafik 29 - Değer Bazında Sağlık Ürünleri Pazarı	27
Grafik 30 - Kutu Bazında Sağlık Ürünleri Pazarı	28
Grafik 31 - Sağlık Ürünleri Pazarı Ortalama Fiyat Dağılımı	28
Grafik 32 - Yeni Ürün Ruhsat Sayısı	29
Grafik 33 - İlaç Sektörü Akredite Ar-Ge Merkezi Sayısı	30
Grafik 34 - İlaç Sektörü Ar-Ge Teşvik Tutarı	31
Grafik 35 - Üretim Tesisi Sayısı	32
Grafik 36 - Sanayi Üretim Endeksi Değişimi (2015-2021)	32
Grafik 37 - İlaç Endüstrisinde İstihdam	33
Grafik 38 - İstihdam Endeksi Değişimi (2015-2020)	33
Grafik 39 - İlaç Endüstrisinde İhracat Değeri	34
Grafik 40 - İlaç Endüstrisinde İthalat Değeri	34
Grafik 41 - Türkiye Dış Ticareti İçerisinde İlaç Endüstrisi	35
Grafik 42 - İlaç Dış Ticaretinde Bitmiş Ürün Hammadde Karşılaştırması	35
Grafik 43 - İlaç Endüstrisinde İhracat Miktarı	36
Grafik 44 - İlaç İhracatı Kilo Fiyatı	36
Grafik 45 - Bazı Sektörlerde İhracat Kilo Fiyatı	37
Grafik 46 - Kur Değişimleri (Avro/TL)	40
Grafik 47 - İlaç Fiyatlanması	41
Grafik 48 - Net Satışlar Reel Değişimi (2015-2020)	41
Grafik 49 - Özkaynaklar Reel Değişimi (2015-2020)	42
Grafik 50 - SGK Aylık Reçete Sayısı	42
Grafik 51 - İlaç Kurunun Şubat ve Aralık Ortalama Kurlarına Oranı (2016-2022)	44

TABLO LİSTESİ

Tablo 1- İlaç Pazarı Geri Ödeme Dağılımı (2021)	8
Tablo 2- Pazardaki Yeni İlaçların Adetsel Dağılımı (2021)	9
Tablo 3- Referans-Eşdeğer İlaçlar Alt Dağılımı	12
Tablo 4- İthal-İmal İlaçlar Alt Dağılımı	15
Tablo 5- Biyoteknolojik İlaçlar	20
Tablo 6- İlaç Ortalama Fiyat Dağılımı	22
Tablo 7- İlaç Endüstrisinde Yatırım Teşvikleri	30
Tablo 8- İlaç İhracatında İlk Yirmi Ülke	37
Tablo 9- İlaç İthalatında İlk Yirmi Ülke	38
Tablo 10- İlaç İhracatında İlk Beş Ürün	39
Tablo 11- İlaç İthalatında İlk Beş Ürün	39

Giriş

İlaç endüstrisi, insan yaşamını doğrudan etkileyen sağlık ve tedavi hizmetlerinde devamlılık sağlamasıyla, yüksek katma değer ve ileri teknolojiye dayanan yapısı nedeniyle ülkeler için hem stratejik hem de ekonomik açıdan en kritik birkaç sektörden biridir.

Türkiye ilaç endüstrisi gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek potansiyele sahip, uzun yıllara dayanan üretim deneyimi ve nitelikli insan gücüyle ülkemizin köklü aynı zamanda da en dinamik sektörlerindedir.

Endüstrimiz, kalitesini ve gücünü tüm dünyanın ağır bir sınavdan geçtiği Covid-19 pandemi sürecinde yeni ilaç ve yerli aşuların geliştirilmesinde hızla harekete geçerek, lojistikten tedariğe artan maliyetlere ve üretim süreçlerindeki sıkıntılara rağmen faaliyetlerine aralıksız devam edip arz güvenliğini en üst seviyede tutarak bir kez daha ispatlamıştır.

Endüstrimizde faaliyet gösteren yaklaşık 785 kuruluş, uluslararası standartlarda üretim yapan 100 ilaç ve radyofarmasötik üretim tesisi ile 12 hammadde üretim tesisi bulunuyor. İlaç endüstrisi, yaklaşık 42 bini aşan çalışanıyla, ülkemizin artan ve yaşlanan nüfusuna 14 binden fazla ürün sunuyor, yaklaşık 190 ülkeye ihracat gerçekleştiriyor.

Hedefimiz endüstrimizin; daha güçlü bir Ar-Ge yapılanması içine girerek üretimdeki katma değerini yükseltmesi, özellikle biyoteknoloji alanında son yıllarda sektörde yapılan yüksek miktarda yatırımlar sayesinde ivme yakalaması ve uygun kamu politikalarıyla desteklenecek yeni yatırımlarıyla Türkiye'yi bölgesel ve ardından küresel bir ilaç üretim ve ihracat üssü haline getirmesidir.

Bu hedefe ulaşmak için İlaç Endüstrisi İşverenler Sendikası (İEİS) olarak kurduğumuz hem Türkiye Biyoteknolojik İlaç ve Aşı Platformu hem de Türkiye İlaç İhracatçıları Platformu ile faaliyetlerimize aralıksız devam ediyor, endüstrimizin önünü açacak düzenlemelerin hayata geçirilmesi için gayretle ve kararlılıkla çalışıyoruz.

Bu kapsamda, ilaç endüstrisine yönelik pazar ve makro ekonomik verileri derleyip kapsamlı analize çevirerek endüstrimizin yoluna ışık tutmayı öncelikli faaliyet alanlarımızdan birisi olarak görüyoruz.

Bu çerçevede hazırladığımız Türkiye İlaç Sektörü Raporumuzda 2021 yılının ve son 7 senenin analizini yaptık. Çalışma kapsamında ilaç ve tıbbi sağlık ürünleri pazarını; ilaç pazarı, özel tıbbi amaçlı gıda pazarı ve sağlık ürünleri pazarı başlıkları altında analiz ettik. Türkiye ilaç pazarını; referans/eşdeğer ilaçlar, ithal/imal ilaçlar, biyoteknolojik ilaçlar olmak üzere farklı kategorilerde, hem pazar yapısı hem de fiyatlar açısından inceledik.

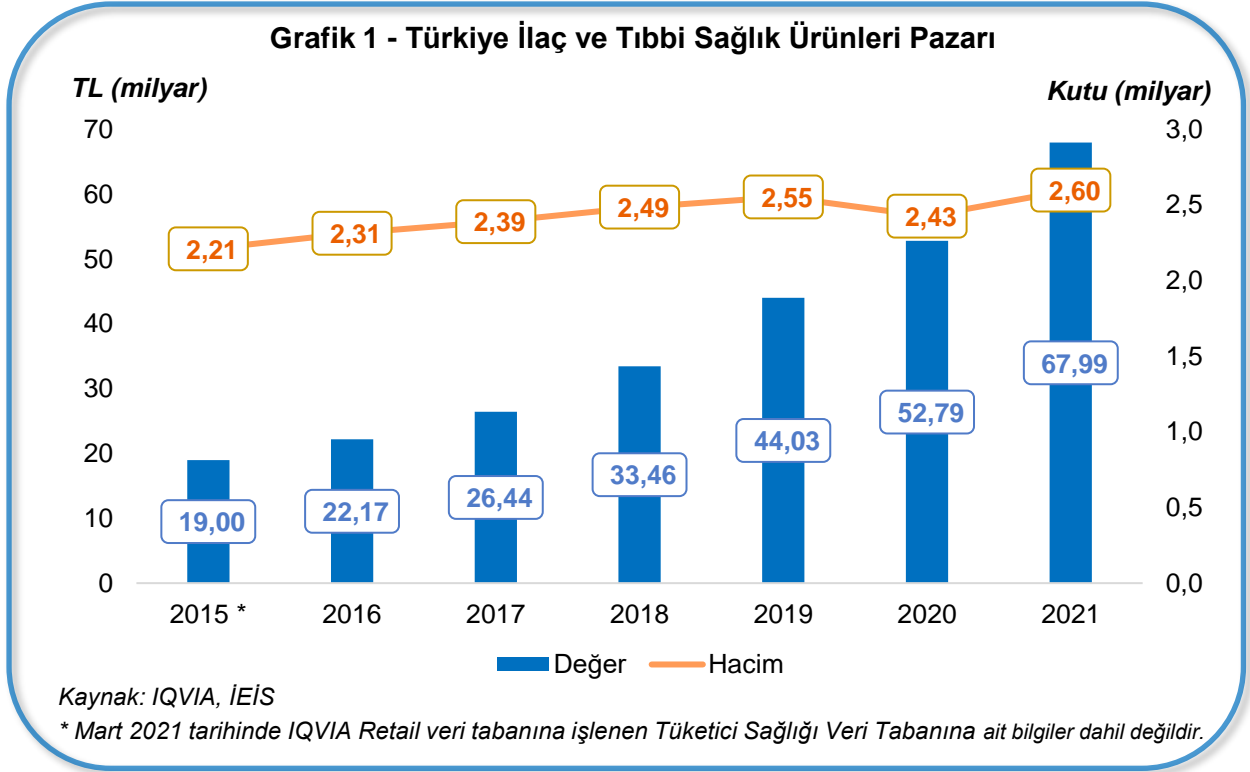
Özel tıbbi amaçlı gıda pazarını ve Sağlık Bakanlığı'ndan onaylı geleneksel bitkisel tıbbi ürünler, farmasötik formdaki bazı tıbbi cihazlar ile Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan onaylı vitaminler, gıda takviyeleri ve mamalardan oluşan sağlık ürünleri pazarını da mercek altına aldık.

Raporumuzda ilaç sekt6r6ne ilişkin ruhsatlandırma, yatırım teşvikleri, Ar-Ge, 6retim, istihdam, fiyat politikaları, finansal veriler ve dış ticaret analizlerine yer verdik.

GeçtiĐimiz yıllarda olduğu gibi, 2021 yılı T6rkiye İlaç Sekt6r6 Raporumuzu kamu, 6niversite ve 6zel sekt6rdeki paydaŐlarımızın bilgisine sunmaktan b6y6k memnuniyet duyuyor, ilgiyle inceleneceğini, end6strimizin geliŐimine fayda sağlayacak ve 6lkemize katkısını artıracak somut adımlara d6n6ŐeceĐini umut ediyoruz.

1.Türkiye İlaç ve Tıbbi Sağlık Ürünleri Pazarı

Türkiye ilaç ve tıbbi sağlık ürünleri pazarı 2021 yılında hastane ve eczanelerde değer ölçeğinde %28,8 büyüme ile 68 milyar TL'ye, kutu ölçeğinde ise %7,1 büyüme ile 2,6 milyar kutuya ulaşmıştır. İlaç, özel tıbbi amaçlı diyet gıda, geleneksel bitkisel tıbbi ürün gibi Sağlık Bakanlığı onaylı ürünler ile Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan onaylı mamular, vitaminler ve gıda takviyelerinden oluşan sağlık ürünleri pazarı 2020'de kutuda %5 küçülürken, değerde %19,9 büyümüştür.

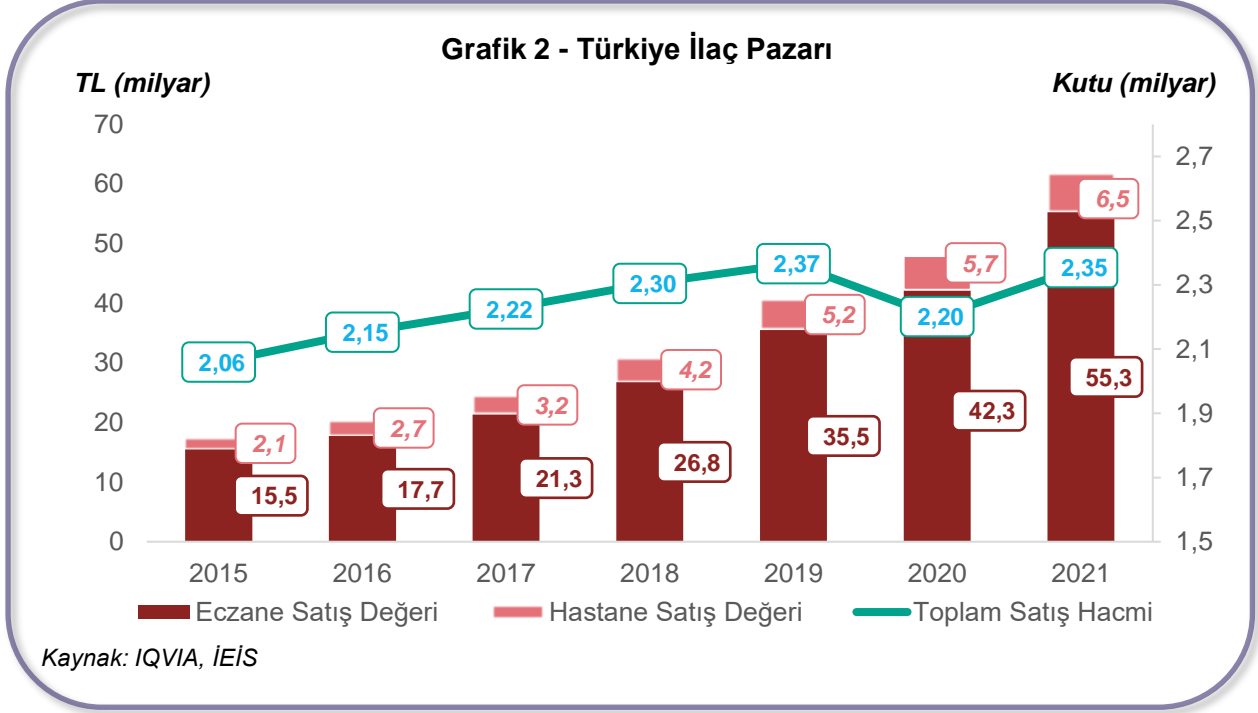


2015-2021 yıllarını kapsayan 7 yıllık dönem incelendiğinde ilaç ve tıbbi sağlık ürünleri pazarının, %258 oranında büyüyerek 2015 yılında 19 milyar TL'den 2021 yılında 68 milyar TL düzeyine ulaştığı görülmektedir. Bu büyüme, bileşik bazda yıllık (CAGR) %23,7 düzeyinde bir artış ifade ederken aynı dönemdeki üretici fiyatları enflasyonu göz önüne alındığında reel olarak %12,7 oranında bir küçülmeye işaret etmektedir.

Hacim ölçeğinde bakıldığında ise, 2015 yılında 2,21 milyar kutu seviyesinden %17,6 artışla 2021 yılında 2,60 milyar kutuya ulaşmıştır. Bu artış, bileşik bazda yıllık (CAGR) %2,7 düzeyindedir. Bu genişlemede ilaç sınıfında yaşanan kamu sağlık hizmetlerine ve hekime erişimdeki artış, artan ve yaşlanan nüfusun oluşturduğu talep artışı ile ilaç dışı doğal takviye ve vitamin gibi ürünlerde sunulan seçeneklerin artmasıyla talebin yükselmesi etkili olan faktörlerdendir.

1.1 Türkiye İlaç Pazarı

2021 yılında hastane ve eczanelerde Türkiye ilaç pazarı değer ölçeğinde %28,8 büyüme ile 61,7 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kutu ölçeğinde ise %6,9 büyüme ve 2,35 milyar kutu satış miktarıyla pandemi öncesi seviyesine geri gelmiştir. Hastane pazar payı 2021 yılında değerinde %10,5, kutu ölçeğinde ise %9,9 olarak gerçekleşmiştir.



2015-2021 yılları arası dönemsel olarak incelendiğinde ilaç pazarının 2015 yılındaki 17,6 milyar TL düzeyinden %251,8 oranında artışla 2021 yılında 61,7 milyar TL düzeyine ulaştığı görülmektedir. Bu büyüme, bileşik bazda yıllık (CAGR) %23,3 düzeyinde bir artış ifade ederken aynı dönemdeki %310 düzeyindeki üretici fiyatları enflasyonu göz önüne alındığında reelde %14,2 oranında bir küçülmeye işaret etmektedir. 2021 yılının son çeyreğinde döviz kurlarında ve maliyetlerde yaşanan hızlı artışlar ve bu hareketlilik karşısında uygulanmakta olan ilaç fiyat politikalarının yetersiz kalması sonucu ilaç sektörü büyük kayıp yaşayarak değer bazında 2015 yılının da gerisine düşmüştür.

Hacim ölçeğinde bakıldığında ilaç pazarı, 2015 yılında 2,06 milyar kutudan %14,3 artışla 2021 yılında 2,35 milyar kutuya ulaşmıştır. Bu artış, bileşik bazda yıllık (CAGR) %2,3 düzeyindedir.

Ülkemizde Mart 2020 itibarıyla başlayan pandemiye karşı alınan tedbirlerin sonucunda kutu bazında gerileyen ilaç sektörü, 2021 yılında kademe kademe yaşanan normalleşmenin etkisiyle 2019 yılındaki seviyesine geri dönmüştür.

Yoğunlaşma açısından pazar incelendiğinde, 256 distribütör firmanın ilaçlarından oluşan Türkiye ilaç pazarında 55 firmanın ürün yelpazesi sadece ithal ilaçlardan oluşurken 128 firma sadece imal ilaçlarla pazarda bulunmaktadır. Pazarda yer alan ilaçların %60'tan fazlasına sahip 75 firmanın ise hem ithal hem imal ilacı bulunmakta

ve pazarın değerde %69, hacimde ise %72'sini temsil etmektedir. 2021 yılında değer sıralamasında ilk 50 firmanın payı değerde %85, hacimde %80 seviyesindedir.

İlaç pazarı içinde geri ödeme kapsamında yer alan ilaçların pazar değeri 2021 yılında 59 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Geri ödeme kapsamında olmayan ilaçlarla geri ödeme kapsamında olan ilaçların ortalama fiyatları arasındaki üç kata yaklaşan fark dikkat çekici orandadır.

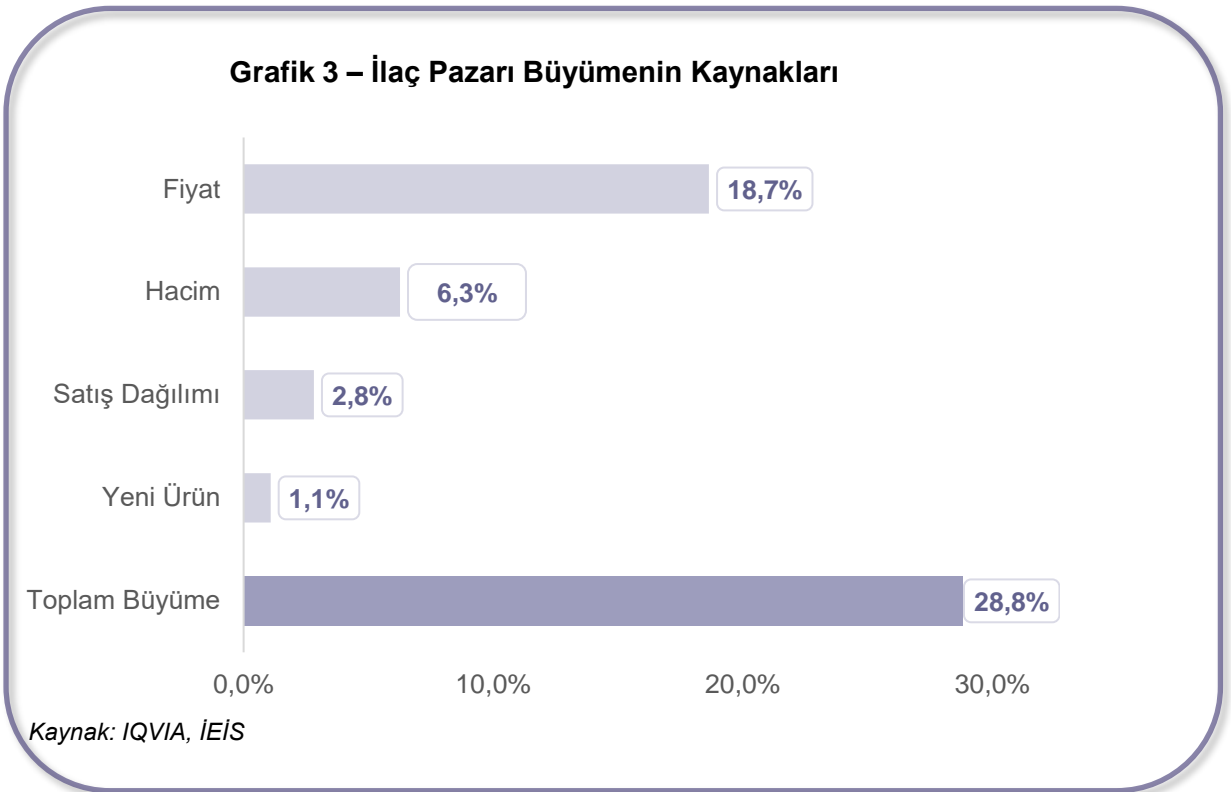
Tablo 1- İlaç Pazarı Geri Ödeme Dağılımı (2021)

	Hacim (Milyar Kutu)	Değer (Milyar TL)	Ort. Fiyat (TL)
İlaç Pazar	2,35	61,74	26,2
Reçeteli İlaç	2,32	61,19	26,3
Geri Ödeme Kapsamında Olan	2,29	58,73	25,7
Geri Ödeme Kapsamında Olmayan	0,03	2,46	72,2
Reçetesiz İlaç	0,03	0,55	17,6
Geri Ödeme Kapsamında Olan	0,02	0,26	12,3
Geri Ödeme Kapsamında Olmayan	0,01	0,29	29,5

Kaynak: IQVIA, İEİS

1.1.1 Pazardaki Büyüme ve Kaynakları

2021 yılı için değer ölçęinde büyümeye katkı sağlayan 4 ana etken bulunmaktadır. Bunlar; mevcut portföydeki hacim, fiyat artışları, satış dağılımındaki değişimler ile portföye yeni ürün girişleridir.



A.Fiyat

2021 yılı Şubat ayında ilaç fiyatlarını belirleyen dönemsel Avro kuru %20 seviyesinde artırılmıştı, buna bağlı olarak gerçekleşen %28,8'lik büyümenin 18,7 puanı (8.898 milyon TL) söz konusu kur artışına dayalı olarak oluşan fiyat artışından kaynaklanmıştır.

B.Hacim

Kısmen de olsa pandemi öncesi uygulamaların hayata geçtiği 2021 yılında hacim %6,3 puan (3.006 milyon TL) seviyesinde büyümeye katkı sağlamıştır.

C.Satış Dağılımı

Pazarda mevcut ürünlerin satış dağılımındaki değişiklikler büyümenin en büyük üçüncü kalemini oluşturmaktadır. Düşük fiyatlı ürünlerden yüksek fiyatlı ürünlere kayan satış hacmindeki değişim, büyümeye 2,8 puanlık (1.352 milyon TL) bir katkı sağlamıştır.

D.Yeni Ürün

2021 yılında 273 adedi konvansiyonel, 17 adedi biyoteknolojik olmak üzere toplamda 290 adet yeni ilaç pazara girmiş ve büyümeye 1,1 puanlık (520 milyon TL) katkı yapmıştır.

Pazara yeni sunulan ilaçlar adet bazında incelendiğinde, en fazla paya sahip olan tedavi grubu onkoloji ilaçları olmuştur. 26 adet onkoloji ilacı (%9), 25 adet kardiyovasküler ilacı (%8,6), 23 adet sinir sistemi ilacı (%7,9), 19 adet antiromatizmal (%6,6), 19 adet dermatoloji ilacı (%6,6), 18 adet üriner ilaç (%6,2) pazara girmiştir. Böylelikle pazara yeni giren ilaçların %44,8'ini bu tedavi grupları oluşturmuştur.

2021 yılında pazara 23 adet konvansiyonel, 8 adet biyoteknolojik olmak üzere toplam 31 adet referans ilaç girmiştir. Söz konusu 31 ürünün tamamı ithal olup 9 adedinin eşdeğeri bulunmaktadır.

Kalan 259 eşdeğer ilacın ise 250 adedi konvansiyonel, 9 adedi ise biyobenzer ilaçtır. Bunların 11 adedi ithal ürün sınıfındadır. Dolayısıyla, yeni giren ilaçlar içerisinde eşdeğer imal ürünler %85,5 ile en büyük paya sahiptir.

Tablo 2- Pazardaki Yeni İlaçların Adetsel Dağılımı (2021)

İlaç	290
Referans	31
▪ Eşdeğeri Var	9
İthal	9
▪ Eşdeğeri Yok	22
İthal	22
Eşdeğer	259
▪ İthal	11
▪ İmal	248

Kaynak: IQVIA, İEİS

1.1.2.Pazarın Yapısı

A. Referans-Eşdeğer İlaçlar

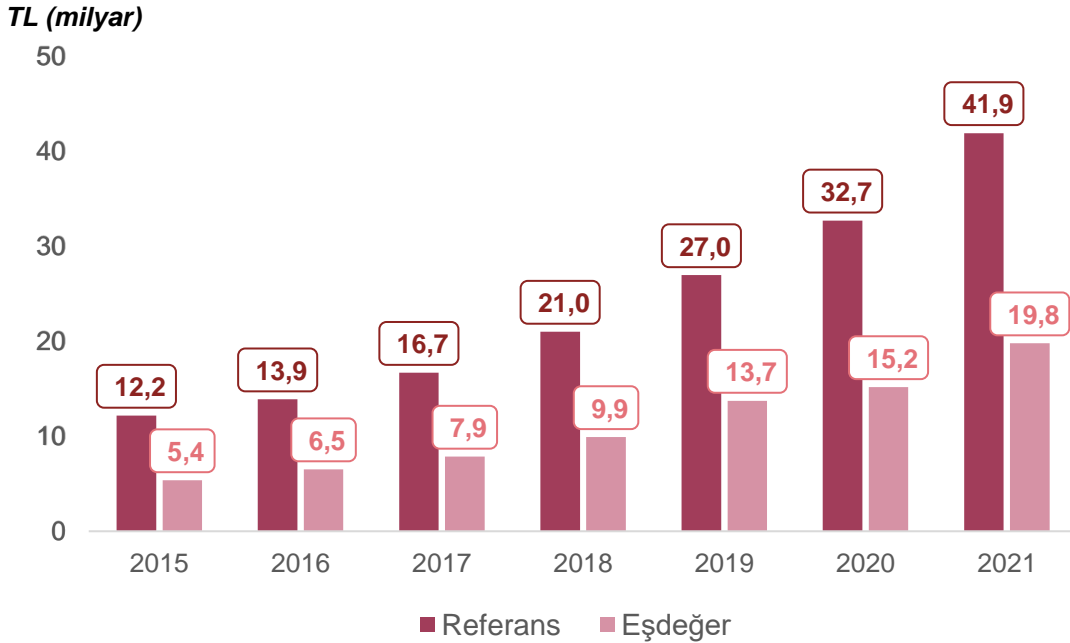
Referans ilaç pazarı 2021 yılında %28,1 oranında artış ile 32,7 milyar TL'den 41,9 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kutu ölçeğinde büyüme ise %7,2 ile 0,95 milyar kutu olarak gerçekleşmiştir.

Eşdeğer ilaç pazarı ise 2021 yılında %30,4 büyüme ile 15,2 milyar TL'den 19,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kutu ölçeğinde ise eşdeğer ilaçlar %6,7 oranında büyüyerek 1,4 milyar kutu hacme ulaşmıştır.

Referans ilaçlarda 2015-2021 yılları arasında değer bazında toplam büyüme %244,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu büyüme bileşik bazda yıllık (CAGR) %22,9 artışı gösterirken enflasyondan arındırıldığında %15,9'luk bir küçülmeyi ifade etmektedir. Kutu ölçeğinde ise ilgili dönemde referans ilaçlarda %6,2 oranında azalış gerçekleşmiştir.

Eşdeğer ilaçlar 2015-2021 yılları arası dönemde referans ilaçların üzerinde bir performansla toplamda %268,1 oranında büyüme göstermiştir. Bileşik bazda yıllık büyüme oranı (CAGR) incelendiğinde bu büyüme %24,3'lük bir artışı göstermektedir. Enflasyondan arındırıldığında ise reel olarak %10,2 oranında küçülme ortaya çıkmıştır. 2015-2021 yılları arası dönemde eşdeğer ilaçlarda kutu ölçeğinde yaşanan büyüme %20,6 seviyesindedir.

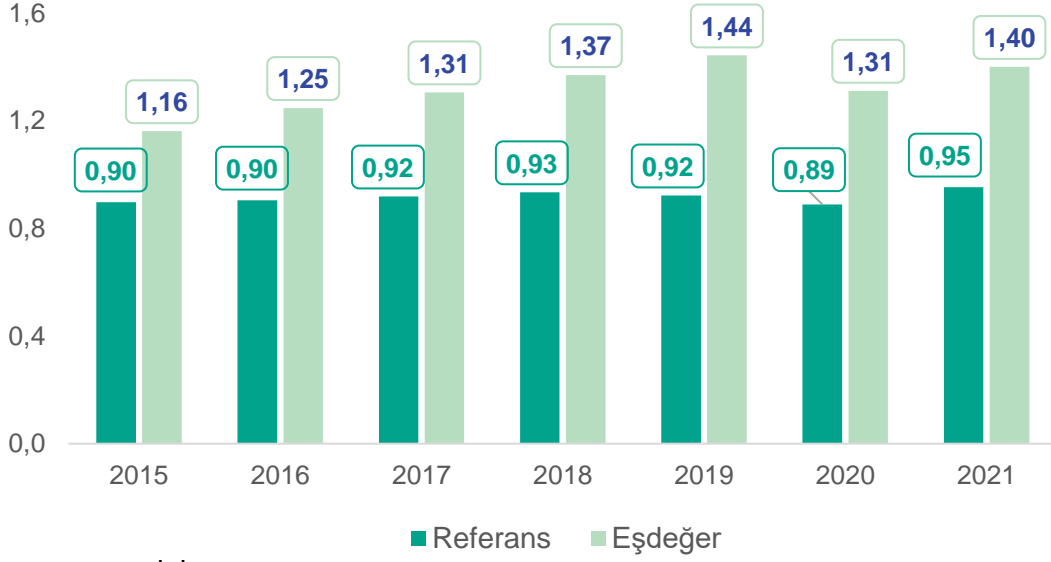
Grafik 4 - Değer Bazında Referans - Eşdeğer İlaçlar



Kaynak: IQVIA, İEİS

Grafik 5 - Kutu Bazında Referans - Eşdeğer İlaçlar

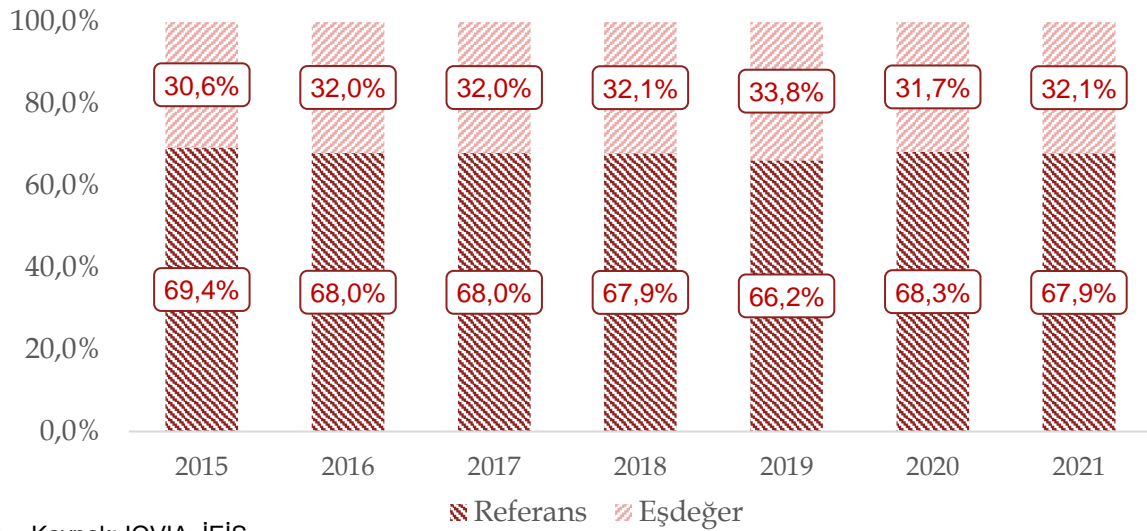
Kutu (milyar)



Kaynak: IQVIA, İEİS

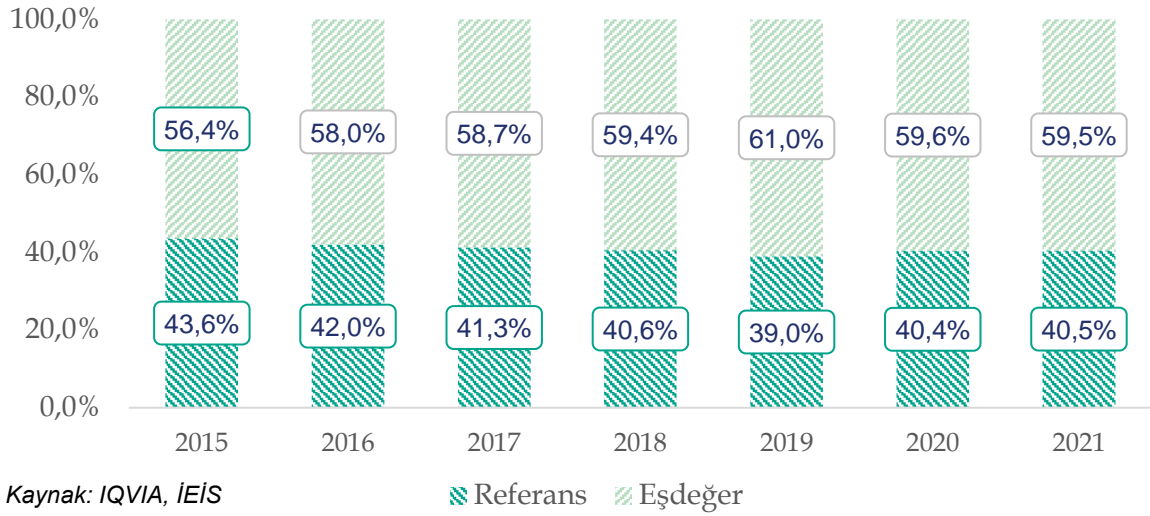
Eşdeğer ilaçlar, 2015 yılında değerde %30,6, kutuda %56,4 olan seviyesini 2021 yılında değerde %32,1, kutuda ise %59,5 seviyesine getirmiştir.

Grafik 6 - Değer Bazında Referans - Eşdeğer İlaçlar Pazar Payı



Kaynak: IQVIA, İEİS

Grafik 7 - Kutu Bazında Referans - Eşdeğer İlaçlar Pazar Payı



Referans-eşdeğer ürünlerin ithal-imal ayırımına bakıldığında, 2021 yılında referans ürünlerin değer ölçüğünde %68'ini, kutuda ise %26'sını ithal ürünlerin oluşturduğu görülmektedir. Eşdeğer ürünlerin ise neredeyse tamamını yurt içinde üretilen ilaçlar oluşturmaktadır. İthal eşdeğer ürünlerin pazar paylarının küçülmesinde yurt dışı GMP denetimlerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3- Referans-Eşdeğer İlaçlar Alt Dağılımı

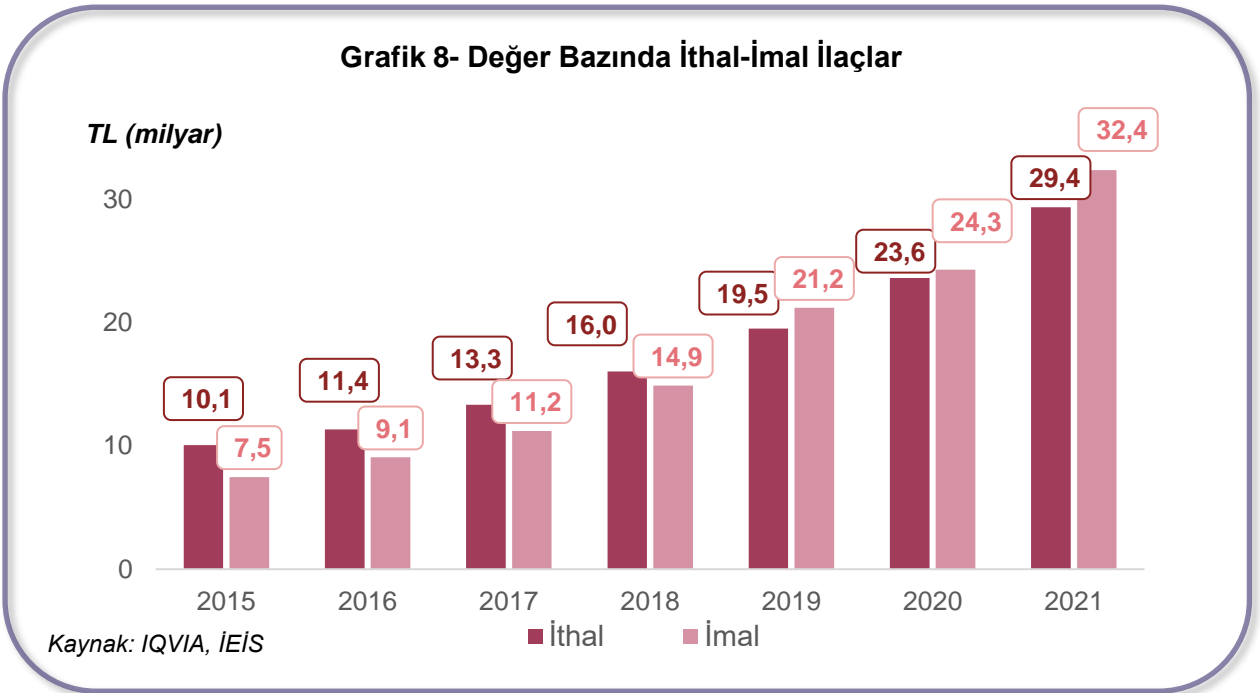
Değer	Referans	İthal	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
			Milyar TL	9,74	11,00	12,94	15,60	19,05	23,03
Değer	Eşdeğer	İthal	6%	5%	5%	4%	3%	4%	4%
		Milyar TL	0,34	0,35	0,39	0,43	0,48	0,59	0,83
		İmal	94%	95%	95%	96%	97%	96%	96%
		Milyar TL	5,04	6,17	7,47	9,49	13,27	14,60	18,97
Kutu	Referans	İthal	43%	44%	43%	37%	29%	28%	26%
		Milyar Kutu	0,39	0,40	0,39	0,35	0,27	0,25	0,25
		İmal	57%	56%	57%	63%	71%	72%	74%
		Milyar Kutu	0,51	0,51	0,52	0,59	0,65	0,64	0,71
	Eşdeğer	İthal	3%	3%	3%	2%	2%	2%	2%
		Milyar Kutu	0,04	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02	0,02
		İmal	97%	97%	97%	98%	98%	98%	98%
		Milyar Kutu	1,12	1,21	1,27	1,34	1,42	1,29	1,38

Kaynak: IQVIA, İEİS

B. İthal-İmal İlaçlar

İthal ilaçlar 2021 yılında %24,4 artış oranı ile 29,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2015-2021 yılları arası dönemde ise ithal ürünler değerinde %191,6 oranında artış göstermiştir. Bu artış bileşik bazda yıllık (CAGR) %19,5 büyümeyi ifade ederken enflasyondan arındırıldığında %28,9'luk bir gerilemeyi göstermektedir.

2021 yılında imal ilaçlar ise %33,2 büyüme oranı ile ortalama büyümenin üzerinde kalarak 32,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2015-2021 yılları arası dönemde imal ilaçlar değerinde %332,9 artış göstermiştir. Bu büyüme bileşik bazda yıllık (CAGR) %27,7 düzeyinde olup yurt içi üretici fiyatları göz önüne alındığında ise sadece %5,6 oranında reel bir artışa işaret etmektedir.

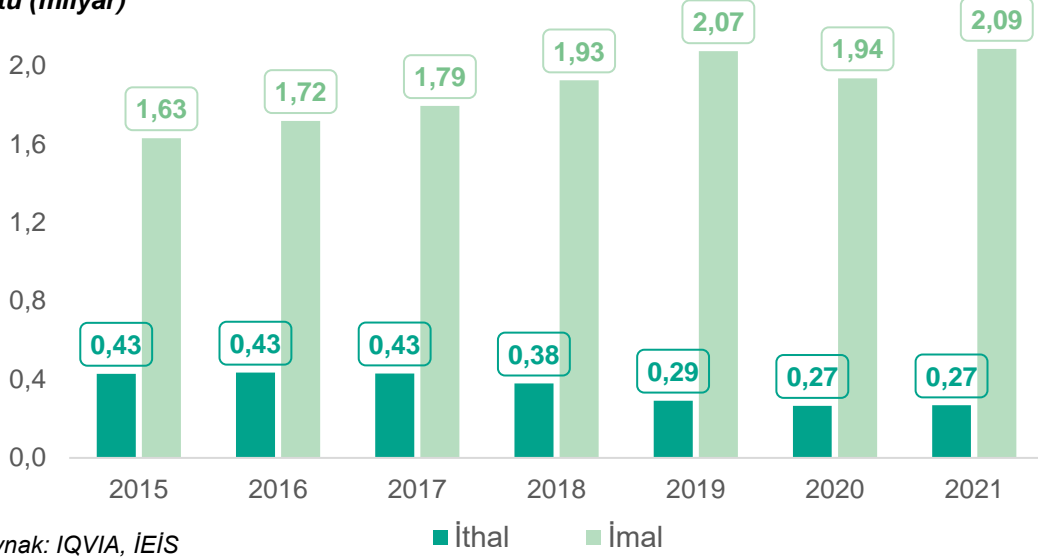


2021 yılı hacim ölçüğünde incelendiğinde, ithal ilaçlarda %1 büyüme ile 0,27 milyar kutu satış gözlenmektedir. 2015-2021 yılları arası dönemde ise ithal ilaçlarda %37,6 oranında azalma olmuştur.

İmal ilaçlarda ise %7,8 büyüme sonucu 2,09 milyar kutu satışı gerçekleşmiştir. 2015-2021 yılları arası dönemde imal ilaçlar %28 büyüme göstermiştir.

Grafik 9- Kutu Bazında İthal-İmal İlaçlar

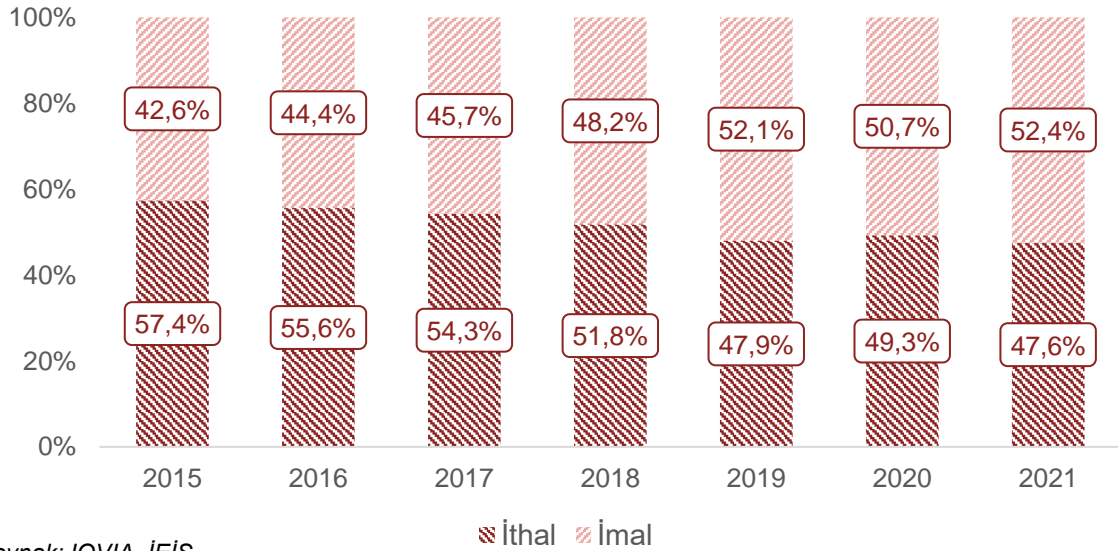
Kutu (milyar)



Kaynak: IQVIA, IEİS

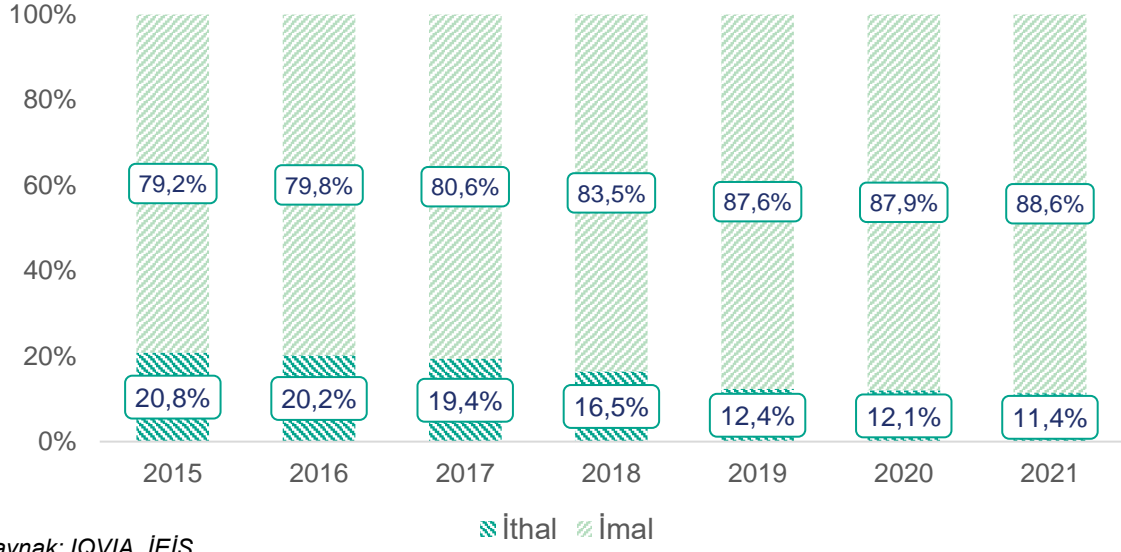
2016 yılında başlatılan yerelleşme uygulamasıyla imal ilaçlar 2015 yılında değerde %42,6 olan payını hızla artırarak 2019 yılında ilk defa %50 üzerine taşımıştı. Yerelleşme sürecinin tam olarak tamamlanmadan durdurulması imal ilaçların payının %52 seviyelerinde kalmasına sebep olmuştur. Kutu ölçeğinde ise 2015 yılında %79,2 seviyesinde olan imal ilaçlar 2021 yılında %88,6 seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 10- Değer Bazında İthal - İmal İlaçlar Pazar Payı



Kaynak: IQVIA, IEİS

Grafik 11 - Kutu Bazında İthal - İmal İlaçlar Pazar Payı



Değer bazında ithal ürünlerin %97'si referans ürünlerden oluşurken imal ilaçlarda bu ürünler %41 seviyesindedir. Eşdeğer ilaçların ise ithal ilaçlar içinde payı %3, imal ilaçlar içinde payı %59 seviyesindedir. Kutu bazında referans ilaçlar, ithal ürünler içindeki %92 ile sabit değerini korurken imal ilaçlar içinde payı %34 seviyesine ulaşmıştır. 2021 yılında ülkemizde üretilen ilaçların değer ölçeğinde %59'u, kutuda ise %66'sı eşdeğer ürünlerden oluşmaktadır.

Tablo 4- İthal-İmal İlaçlar Alt Dağılımı

Değer	İthal	Eşdeğer	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
			Milyar TL	0,34	0,35	0,39	0,43	0,48	0,59
İmal	Eşdeğer	Referans	97%	97%	97%	97%	98%	98%	97%
		Milyar TL	9,74	11,00	12,94	15,60	19,05	23,03	28,55
İthal	Eşdeğer	Referans	67%	68%	67%	64%	63%	60%	59%
		Milyar TL	5,04	6,17	7,47	9,49	13,27	14,60	18,97
İmal	Eşdeğer	Referans	33%	32%	33%	36%	37%	40%	41%
		Milyar TL	2,44	2,90	3,75	5,42	7,93	9,71	13,39

Kutu	İthal	Eşdeğer	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
			Milyar Kutu	0,04	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02
İmal	Eşdeğer	Referans	91%	91%	92%	92%	92%	92%	92%
		Milyar Kutu	0,39	0,40	0,39	0,35	0,27	0,25	0,25
İthal	Eşdeğer	Referans	69%	70%	71%	70%	69%	67%	66%
		Milyar Kutu	1,12	1,21	1,27	1,34	1,42	1,29	1,38
İmal	Eşdeğer	Referans	31%	30%	29%	30%	31%	33%	34%
		Milyar Kutu	0,51	0,51	0,52	0,59	0,65	0,64	0,71

Kaynak: IQVIA, İEİS

C. Biyoteknolojik İlaçlar

Biyoteknolojik ilaçlar, en yalın tanımıyla canlı sistem ve organizmalar kullanılarak üretilen ilaçlardır. İlk kez penisilinin 1928'de Alexander Fleming tarafından üretilmesi ile başlayan ilaç sektöründeki biyoteknolojik üretim, 1980'lerin başlarında ilk defa rekombinant DNA teknolojisi ile üretilen insan insülini ile diyabet tedavisinde kullanılmıştır.

Biyoteknolojik ürünlerin hammaddesi kimyasal kaynaklı değil canlı organizma olduğu için bu ürünlerin hem geliştirilmesi hem de üretilmesi önemli bir inovasyon, teknolojik birikim ve yatırım gerektirmektedir.

Dünya ilaç endüstrisinin bugününe ve geleceğine biyoteknolojik ilaçlar yön vermektedir. Konvansiyonel ilaçların çare olamadığı pek çok hastalığın tedavisi artık bu sayede mümkündür. Dolayısıyla söz konusu ürünlerin hem dünyada hem ülkemizde ilaç pazarından aldığı pay günden güne artmaktadır. Dünya ilaç endüstrisinde biyolojik/biyoteknolojik ilaçların pazar payı yüzde 30'ları aşmış durumdadır ve bu oranın önümüzdeki dönemde de artmaya devam etmesi beklenmektedir.

Ülkemizde de benzer bir durum söz konusudur. Türkiye'de biyoteknolojik ilaçlar tek başına incelendiğinde 2021 yılında, 11,6 milyar TL ile ilaç pazarı içerisinde yaklaşık %18,7'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir.

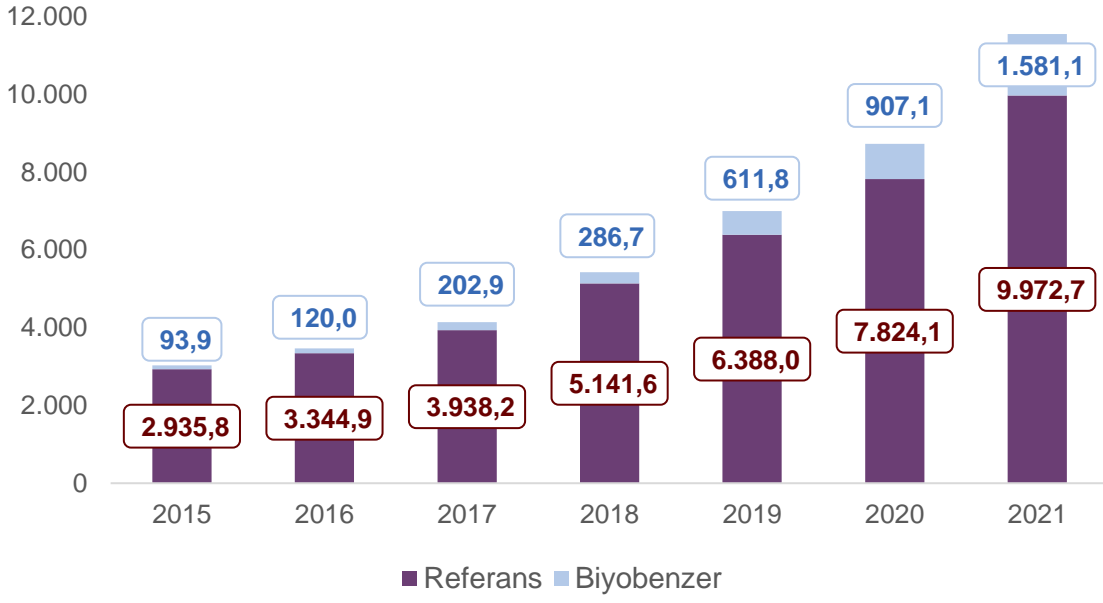
2021 Aralık sonu itibarıyla Türkiye'de ruhsatlı 124 marka altında 259 formda referans biyoteknolojik ve 31 marka altında 104 formda biyobenzer ilaç bulunmaktadır. Biyoteknolojik ilaç pazarı toplamda 155 marka altında 363 form ilaçtan oluşmaktadır. Biyobenzer 8 markanın tüm formlarından oluşan 31 adet ilacın üretimi ülkemizde yapılmaktadır.

İthalatına bağımlı olduğumuz bu ürünlerin ülkemizde geliştirilmesi ve üretilmesi sadece hastaların bu ilaçlara erişimini kolaylaştırmayacak aynı zamanda dış ticaret açığını azaltarak ülke ekonomisine kayda değer bir katkı sağlayacaktır.

2021 yılında biyoteknoloji pazarını incelediğimizde referans ilaçların %27,5 büyüyerek 9,97 milyar TL büyüklüğe ulaştıkları görülmektedir. Biyobenzer ilaç pazarı ise 2021 yılında %74,3 artış göstererek 1,58 milyar TL olmuştur.

Grafik 12 - Değer Bazında Biyoteknolojik İlaçlar

TL (milyon)

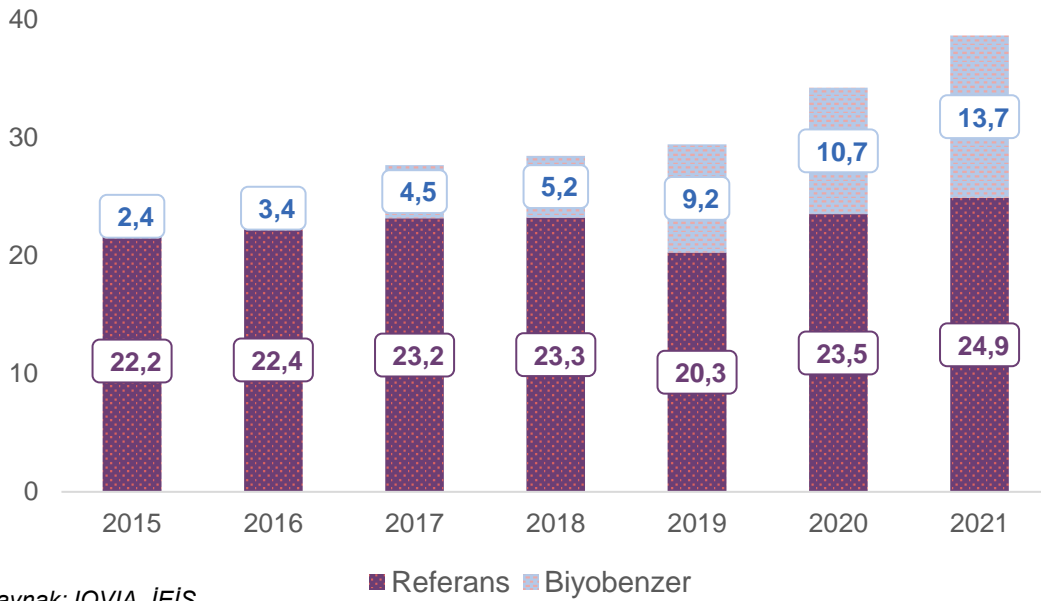


Kaynak: IQVIA, İEİS

Kutu ölçüğünde incelendiğinde, biyoteknolojik ilaçlar 2021 yılında toplamda %12,9 artışla 38,7 milyon kutu hacme ulaşmıştır. Referans biyoteknolojik ürünlerin kutu satışı bir önceki yıla göre %5,9, biyobenzer ilaçların ise %28,2 seviyesinde artmıştır. Biyobenzer ilaçlarda 2021 yılında 13,7 milyon kutu satışı gerçekleşmiştir.

Grafik 13- Kutu Bazında Biyoteknolojik İlaçlar

Kutu (milyar)

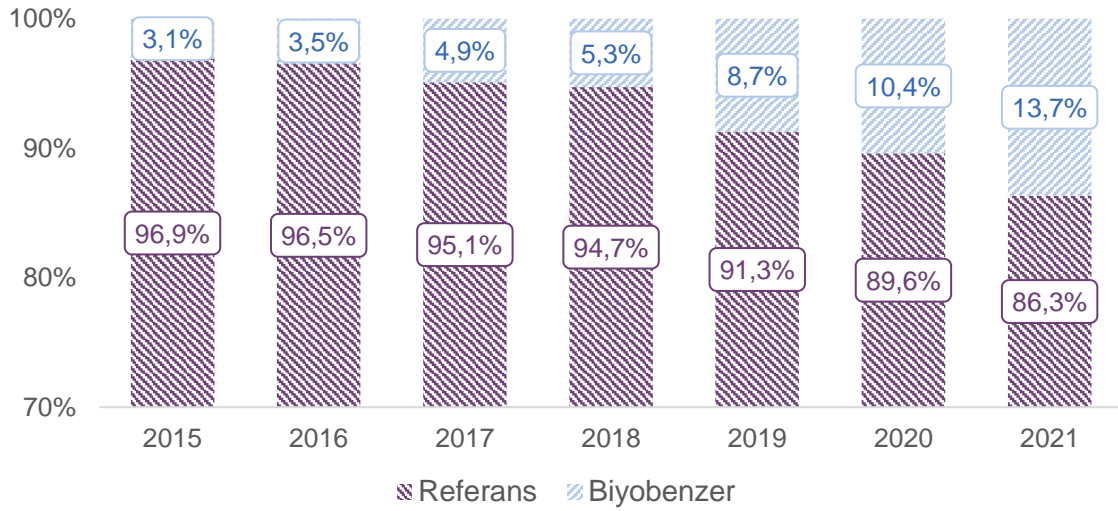


Kaynak: IQVIA, İEİS

Türkiye’de absiksimab, adalimumab, bevacizumab, enoksaparin sodyum, epoetin alfa, epoetin zeta, etanercept, filgrastim, infliksimab, insülin glargine, rituksimab, somatropin, trastuzumab içeren biyobenzer ürünler ruhsatlandırılmış olup, bunlardan Türkiye’de üretimi olanlar; enoksaparin sodyum, epoetin alfa, filgrastim, infliksimab, insülin glargine ve trastuzumab etkin maddelerini içermektedir. Biyobenzer ürünlerin sayısının ilerleyen dönemlerde hızla artması beklenmektedir.

2015 yılında biyobenzer ilaçların biyoteknolojik ilaçlar içerisindeki payı değerinde %3,1 iken 2021 yılında payını 4 kattan fazla artırarak %13,7’ye yükselmiştir.

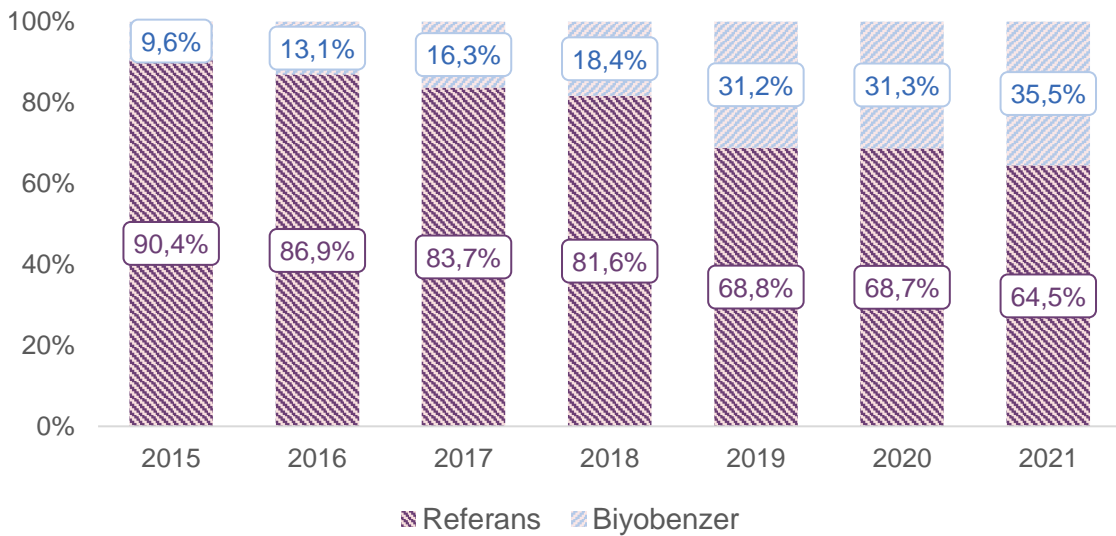
Grafik 14 - Değer Bazında Referans-Biyobenzer İlaçlar Pazar Payı



Kaynak: IQVIA, IEİS

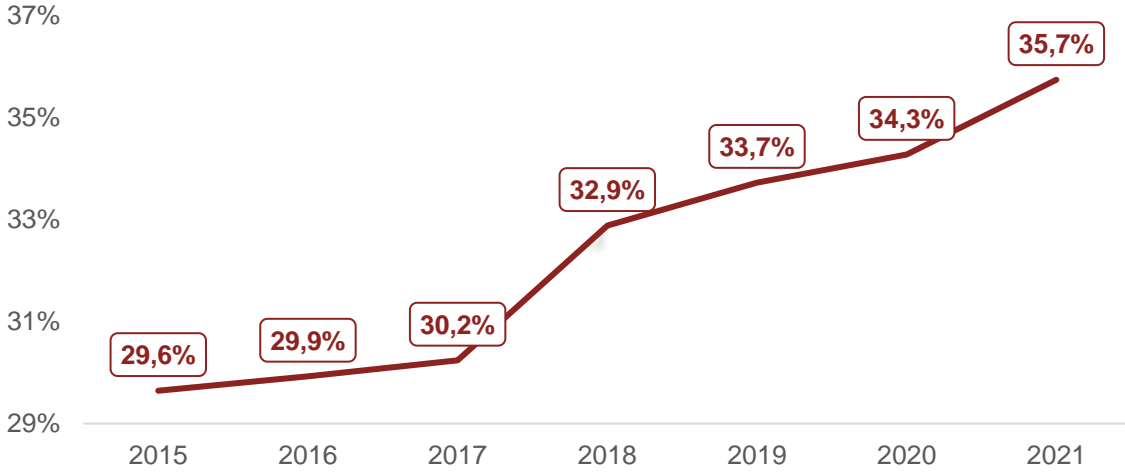
Kutu bazında ise 2015 yılında %9,6 seviyesinde olan biyobenzer ilaçların payı, 2021 yılında %35,5 seviyesine çıkmıştır.

Grafik 15 - Kutu Bazında Referans-Biyobenzer İlaçlar Pazar Payı



Kaynak: IQVIA, IEİS

Grafik 16- Değer Bazında İthal İlaçlar İçerisinde Biyoteknolojik İlaçlar

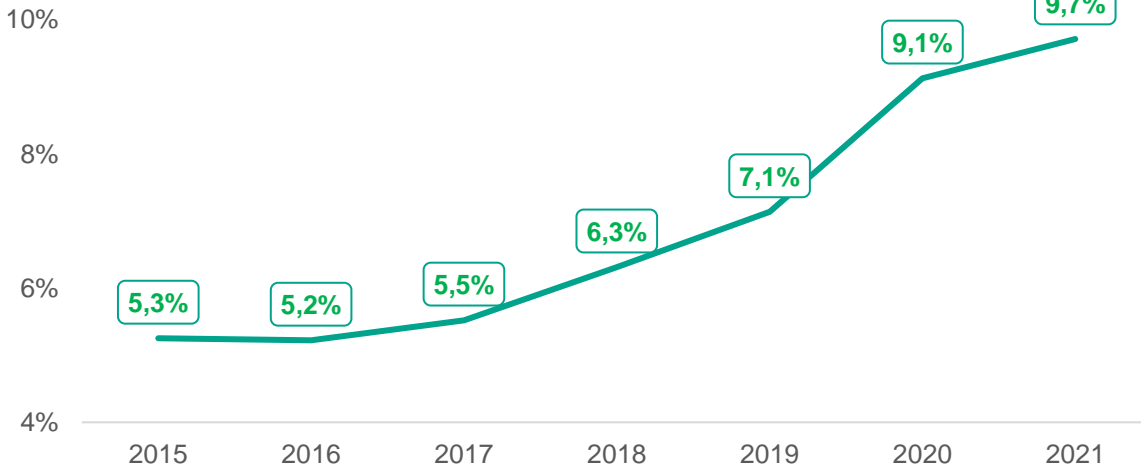


Kaynak: IQVIA, İEİS

— İthal İlaçlar İçerisinde Biyoteknolojik İlaçlar (TL)

Biyoteknolojik ilaçlar Türkiye ilaç pazarındaki payını her yıl artırmaya devam etmektedir. 2015 yılında ithal ürünlerin payı değerinde %29,6, kutuda %5,3 seviyesindeyken 2021 yılında değerinde %35,7 kutuda %9,7 seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 17- Kutu Bazında İthal İlaçlar İçerisinde Biyoteknolojik İlaçlar



Kaynak: IQVIA, İEİS

— İthal İlaçlar İçerisinde Biyoteknolojik İlaçlar (Kutu)

Kan ve kan yapıcı ürünlerin biyobenzerler içerisinde ciddi anlamda paya sahip oldukları görülmektedir. Referans biyoteknolojik ürün pazarında ise değer ölçeğinde antineoplastikler ve immünomodülatör ajanlar ile sindirim sistemi ve metabolizma ilaçları ilk iki sırada yer almaktadır.

Tablo 5- Biyoteknolojik İlaçlar

	Kutu	Değer
Biyobenzer	100%	100%
Kan ve kan yapan organlar	89,6%	59,2%
Antineoplastikler ve immünomodülatör ajanlar	7,0%	36,1%
Sistematik hormonal preparatlar (seks hormonları ve insülinler hariç)	0,9%	2,7%
Sindirim sistemi ve metabolizma	2,5%	2,0%
Referans	100%	100%
Antineoplastikler ve immünomodülatör ajanlar	9,8%	42,0%
Sindirim sistemi ve metabolizma	73,8%	26,7%
Kan ve kan yapan organlar	2,3%	8,1%
Sinir sistemi	0,5%	5,9%
Solunum sistemi	1,9%	3,8%
Genito ürüner sistem ve seks hormonları	5,8%	3,0%
Duyusal organlar	0,8%	3,0%
Sistematik hormonal preparatlar (seks hormonları ve insülinler hariç)	3,2%	3,0%
Kas-iskelet sistemi	1,3%	2,4%
Sistematik kullanılan antiinfektifler	0,5%	1,2%
Dermatolijik ilaçlar	0,1%	0,9%
Kardiyovasküler sistem	0,0%	0,0%

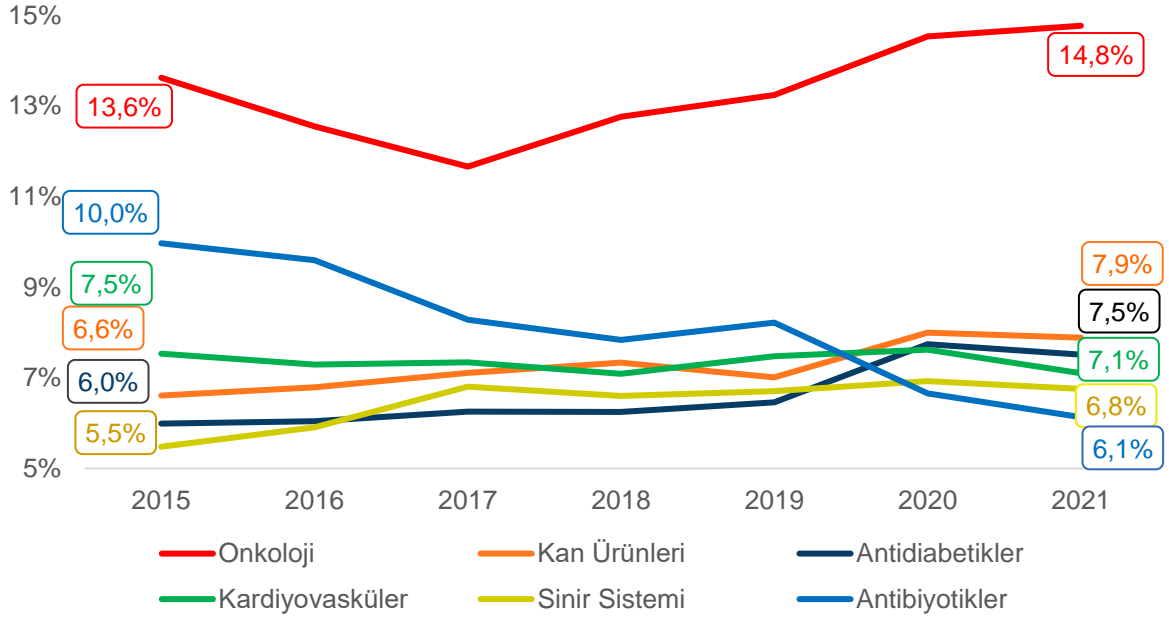
Kaynak: IQVIA, İEİS, ATC1 seviyesinde hesaplanmıştır

D. Tedavi Grupları

Değer bazında pazarın %50,1'ine sahip ilk 6 grup incelendiğinde, açık ara ilk sıradaki yerini koruyan onkoloji ilaçlarının son 7 yılda payını %13,6'dan %14,8 seviyesine taşıdığı görülmektedir. Onkoloji ilaçlarının değer bazında biyoteknolojik ilaçlar içinde en yüksek paya sahip olması tüm pazarda da en yüksek paya sahip olmasının başlıca sebeplerindendir.

2015 - 2021 yılları arasında sadece antibiyotikler ve kardiyovasküler ilaçların payında gerileme yaşanırken diğer tedavi grupları artış eğilimi göstermektedir.

Grafik 18 - Değer Bazında Tedavi Grupları

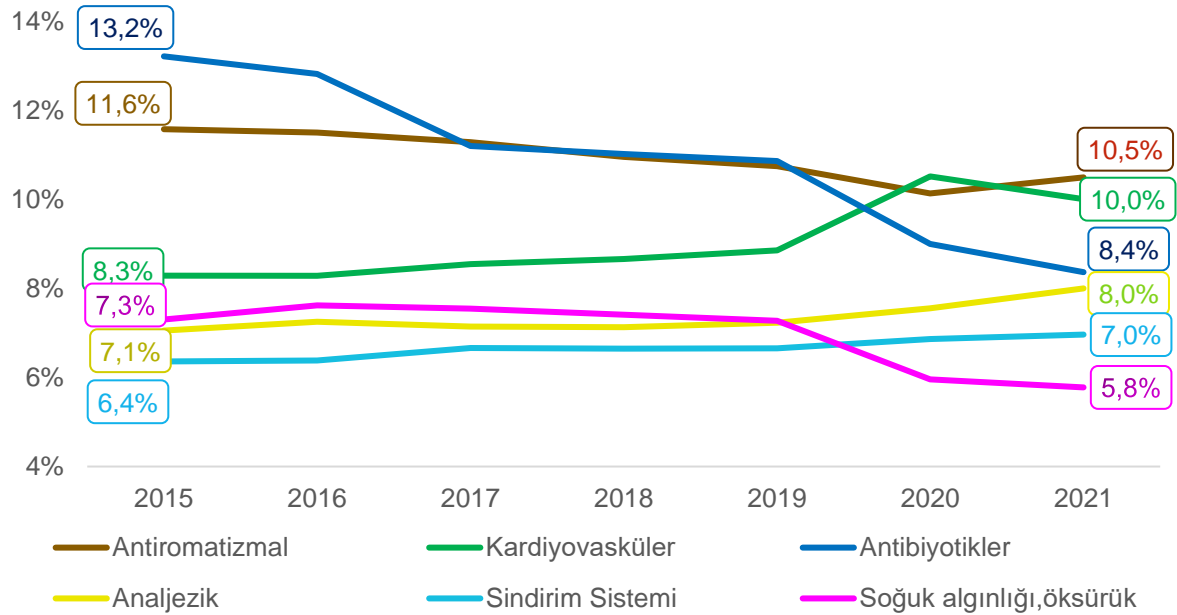


Kaynak: IQVIA, İEİS,

"Antibiyotik :Antibakteriyaller, Antimikotikler ve Antivirallerden oluşan ATC grupları kullanılmıştır"

2021 yılına kutu bazında ise pazarda başı çeken tedavi grubu %10,5 ile antiromatizmal ve %10 ile kardiyovasküler ilaçlar olmuştur. Antibiyotik ve soğuk algınlığı gibi reçete edilen ilaçlarda yaşanan düşüş, Covid 19 pandemi tedbirlerinin etkisiyle hastalıkların görünmesi ve hastaneye erişimin azalmasının sonucu olarak değerlendirilebilir..

Grafik 19 - Kutu Bazında Tedavi Grupları



Kaynak: IQVIA, İEİS,

"Antibiyotik :Antibakteriyaller, Antimikotikler ve Antivirallerden oluşan ATC grupları kullanılmıştır"

E. Ortalama Fiyatlar

2015-2021 yılları arasında ilaçların ortalama fiyatı %208 artarak 26,23 TL olmuştur. Bu değişim, enflasyondan arındırıldığında reel olarak %24,9 oranında bir gerilemeye işaret etmektedir. 2015-2021 yılları arasında sadece ithal ilaçlar enflasyonun üzerine %13,9 oranında çıkarak reelde bir artış ortaya koymuştur.

2020-2021 yılları arasında ortalama ilaç fiyatları karşılaştırıldığında, ilaç pazarında %20,5, referans ilaçlarda %19,5, eşdeğer ilaçlarda %22,1, ithal ilaçlarda %23,2, imal ilaçlarda %23,6 seviyesinde büyüme gerçekleştiği görülmektedir.

Aynı dönem enflasyondan arındırıldığında ise ilaç pazarının %33, referans ilaçların %33,5, eşdeğer ilaçların %32,1, ithal ilaçların %31,5 ve imal ilaçların %31,3 oranında ortalama fiyatların azaldığı gözlenmektedir.

Tablo 6- İlaç Ortalama Fiyat Dağılımı

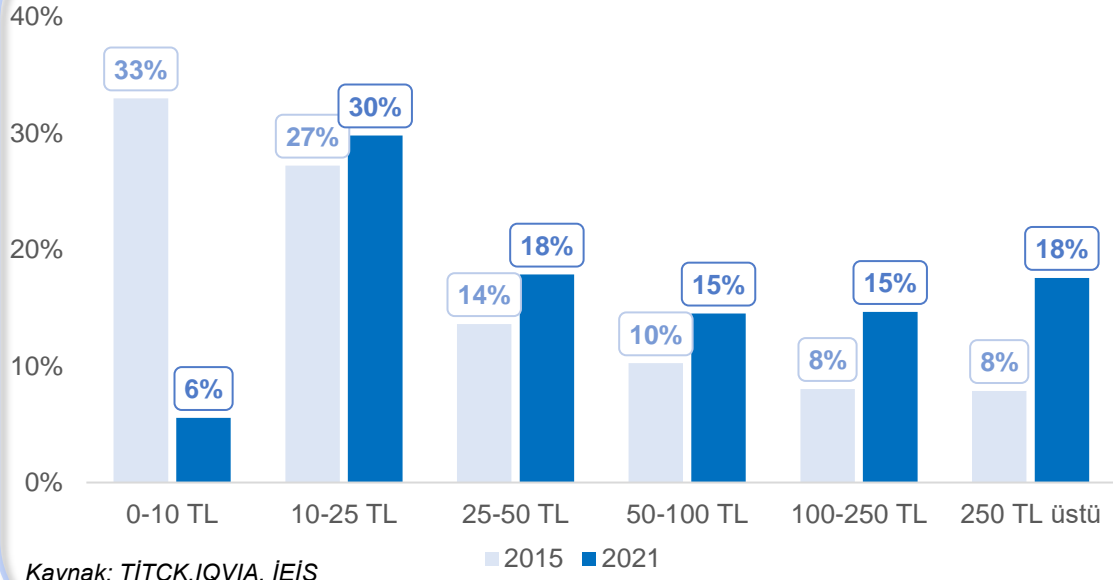
	İlaç	Referans	Eşdeğer	İthal	İmal
2015	8,52	13,55	4,63	23,50	4,59
2016	9,49	15,36	5,23	26,10	5,28
2017	11,03	18,16	6,02	30,94	6,25
2018	13,43	22,49	7,24	42,25	7,75
2019	17,21	29,23	9,53	66,82	10,22
2020	21,77	36,81	11,57	89,01	12,55
2021	26,23	44,00	14,13	109,69	15,51
Değişim Oranı					
2015-2021	208%	225%	205%	367%	238%
2020-2021	20,5%	19,5%	22,1%	23,2%	23,6%
Reel Değişim Oranı					
2015-2021	-24,9%	-20,8%	-25,6%	13,9%	-17,6%
2020-2021	-33,0%	-33,5%	-32,1%	-31,5%	-31,3%

Kaynak: IQVIA, İEİS

F. Perakende Fiyat Aralıkları

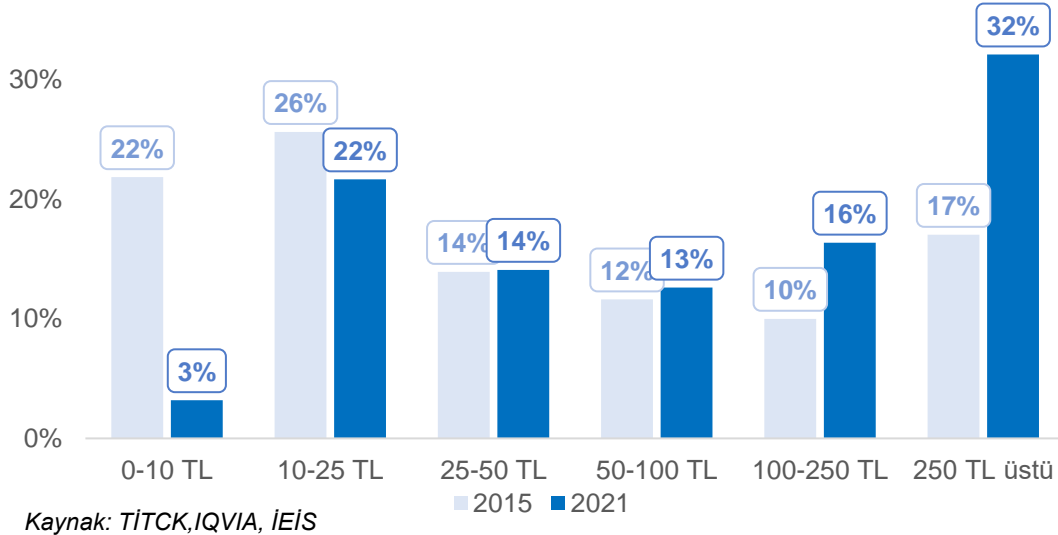
Pazardaki ilaçların adet bazında perakende satış fiyatı dağılımına bakıldığında 2015-2021 yılları arasında 0-10 TL fiyat aralığındaki ürünlerde, döviz kuruna bağlı fiyat artışları nedeniyle, 27 puan azalma görülmektedir. 2021 yılında 25 TL ve altındaki ürünlerin pazardaki payı %36'ya gerilemiştir. 2021 yılında pazarda en büyük payı %30 ile 10-25 TL aralığındaki ürünler oluşturmaktadır.

Grafik 20- Perakende Fiyat Dağılımı



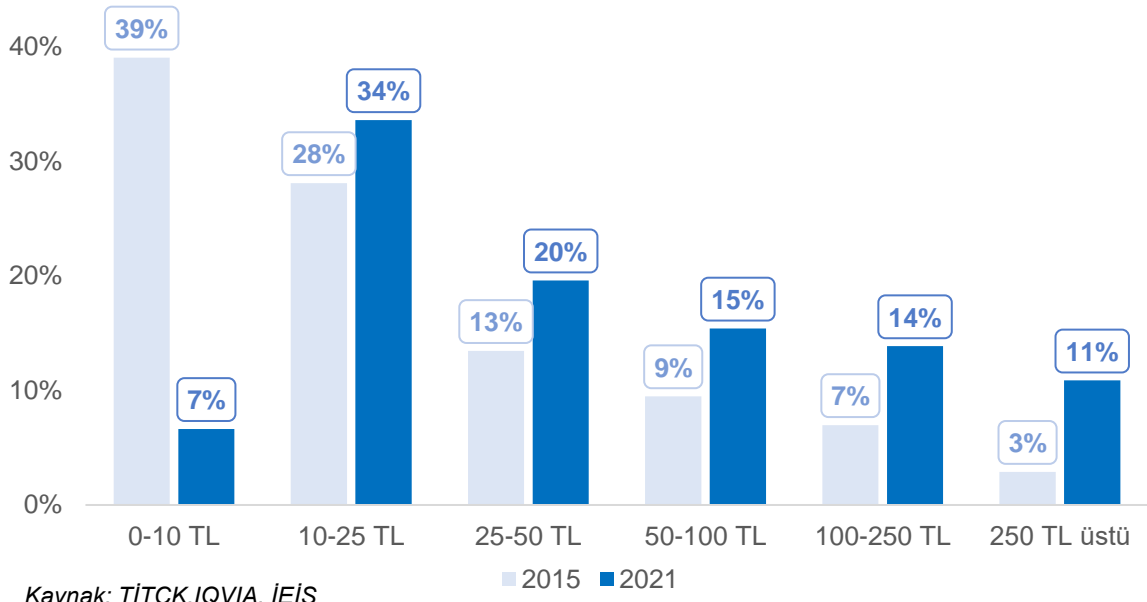
Son 7 yıl değerlendirildiğinde 25 TL altındaki referans ilaçların payında azalma görülürken 50 TL üstü referans ilaçların payında ise artış söz konusudur. Özellikle 250 TL üzeri fiyatlı referans ürünlerin payında 15 puanla en yüksek artış gözlenmektedir.

Grafik 21 - Referans Ürünler Fiyat Dağılımı



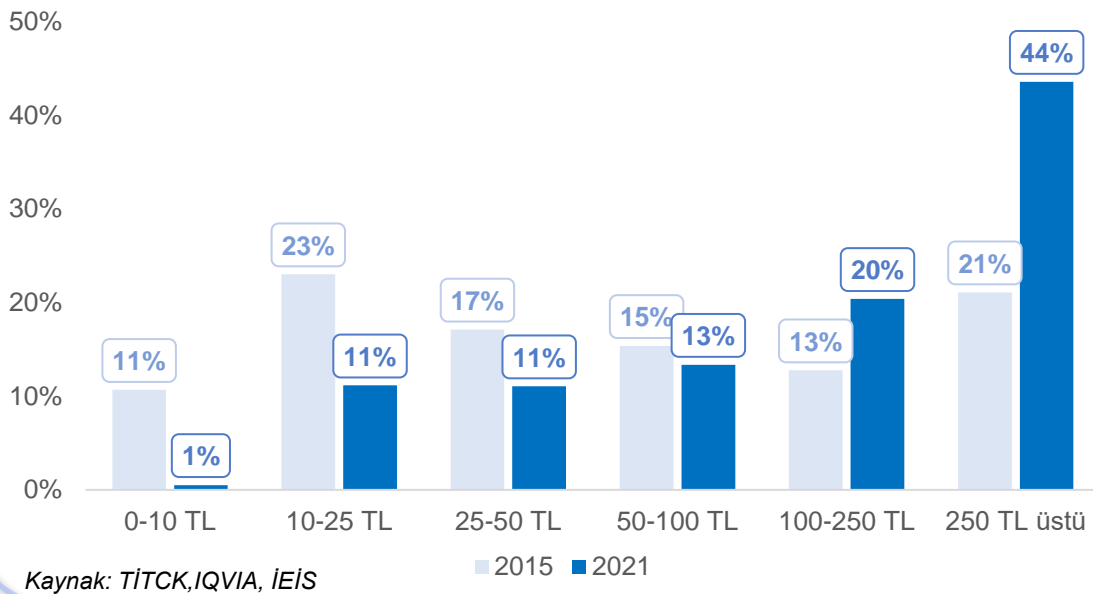
Eşdeğer ürünlerde 2021 yılı itibarıyla 10-25 TL fiyat aralığında yer alan ilaçlar %34 ile en çok pazar payına sahip ürün grubu olmuştur. 0-10 TL fiyat aralığında ise 32 puan küçülme gerçekleşmiştir.

Grafik 22- Eşdeğer Ürünler Fiyat Dağılımı



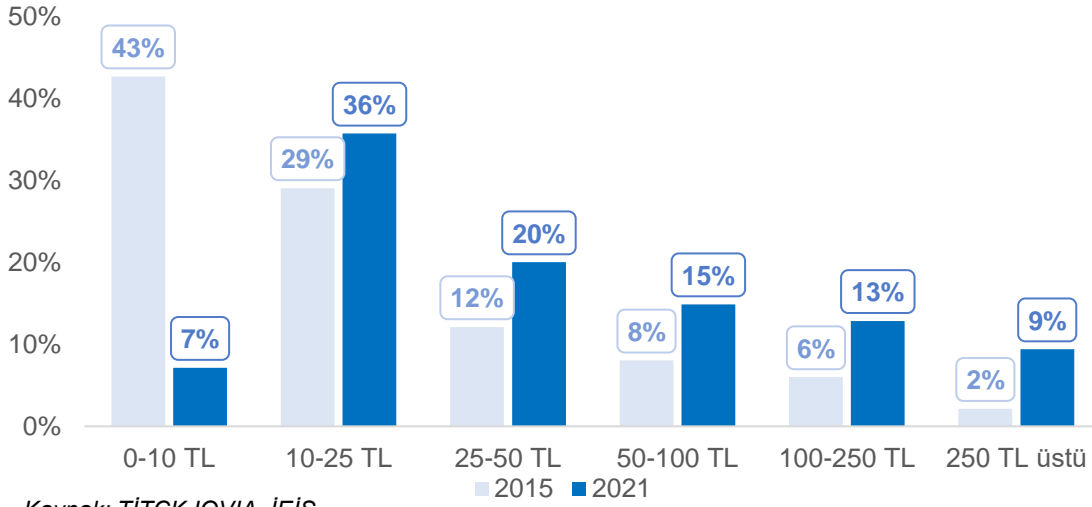
İthal ürünlerde 2021 yılında 2015 yılına göre adet bazında payını artıran ilaçlar, fiyatı 100 TL'nin üzerinde olup, 250 TL üzeri ilaçlar %44 ile en büyük payı almaktadır.

Grafik 23 - İthal Ürünler Fiyat Dağılımı



İmal ürünler içerisinde en çok paya sahip ürün grubu %36'lık pay ile 10-25 TL fiyat aralığındaki ürün grubudur. 2021 yılında 25 TL ve altında fiyata sahip ürünler imal ilaç pazarının %43'ünü oluşturmuştur. İthal ilaçlar ile imal ilaçların ortalama fiyatlardaki dağılımı karşılaştırıldığında yerli üretimin artırılmasına yönelik politikaların önemi farklı bir açıdan tekrar göz önüne serilmektedir.

Grafik 24- İmal Ürünler Fiyat Dağılımı

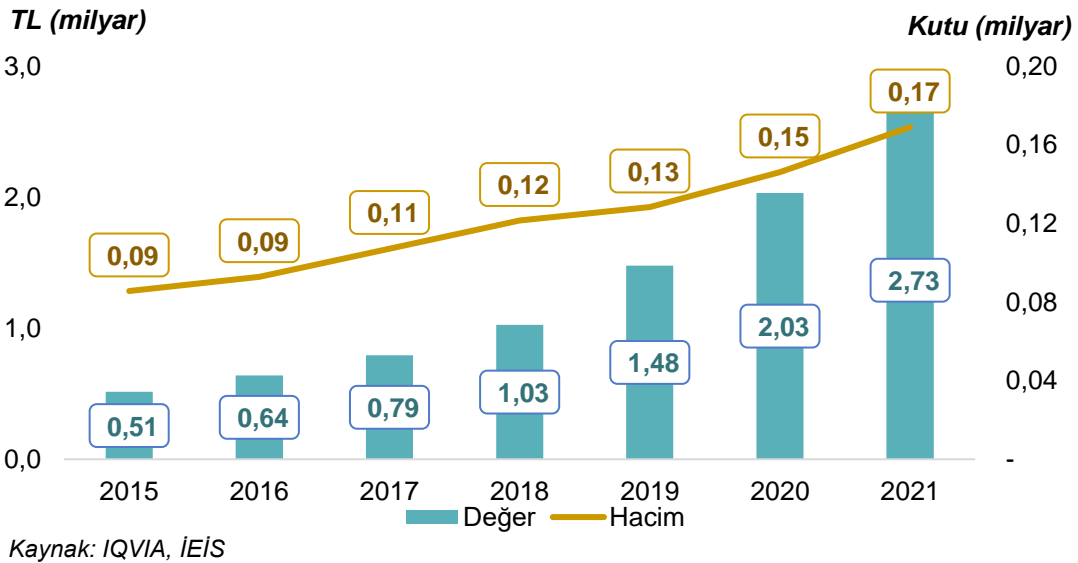


1.2. Özel Tıbbi Amaçlı Gıda Pazarı

Özel tıbbi amaçlı gıda pazarı, Sağlık Bakanlığı'ndan onaylı enteral beslenme ve tıbbi amaçlı mamalardan oluşmaktadır. Bu ürünler hastalık, sağlıkta bozukluk veya tıbbi durumdan etkilenen veya bu nedenlerle beslenme bozukluğu olan kişilerin besin gereksinimlerini karşılamak amacıyla hazırlanan, sağlığın geliştirilmesinden ziyade destek tedavide kullanılmaktadır.

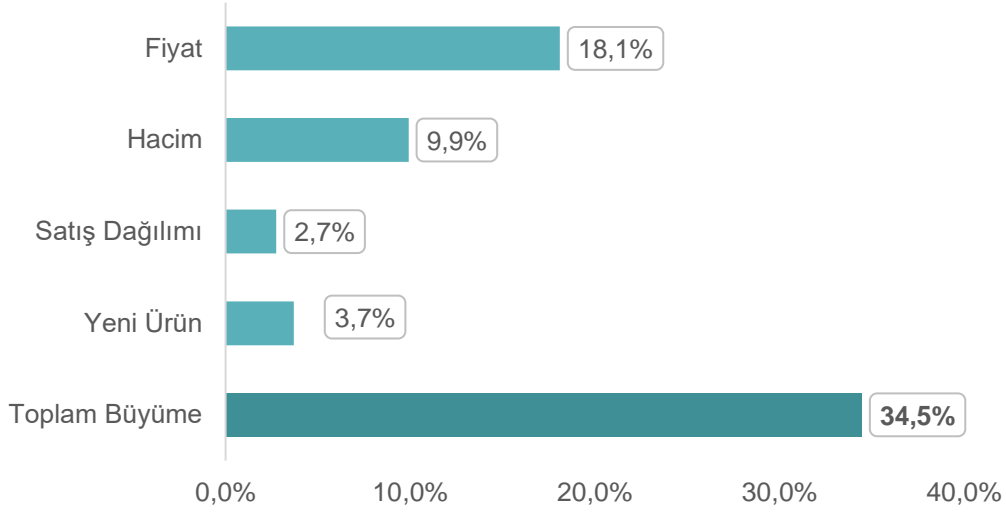
Tamamı ithal referans ürünlerden oluşan pazarın %98,5'i geri ödeme kapsamında yer almaktadır. Özel tıbbi amaçlı gıdalar 2021 yılında değerinde %34,5 büyüme ile 2,7 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2015-2021 yılları arasında toplam büyüme %431,5 seviyesinde olup bileşik bazda büyüme (CAGR) yıllık %32,1 seviyesindedir. Aynı dönemde büyüme enflasyon etkisinden arındırılarak incelendiğinde ise %29,7 oranında reel büyümeye karşılık gelmektedir

Grafik 25- Özel Tıbbi Amaçlı Gıda Pazarı



Özel tıbbi amaçlı gıdalar 2021 yılında kutuda %15,7 büyürken, 2015-2021 yılları arasındaki büyüme kutuda %97,4'e seviyesindedir. 2015 yılında 6 TL olan ortalama fiyat 2021 yılında 16,2 TL seviyesine ulaşmıştır.

Grafik 26- Özel Tıbbi Amaçlı Gıda Pazarı Büyüme Dağılımı

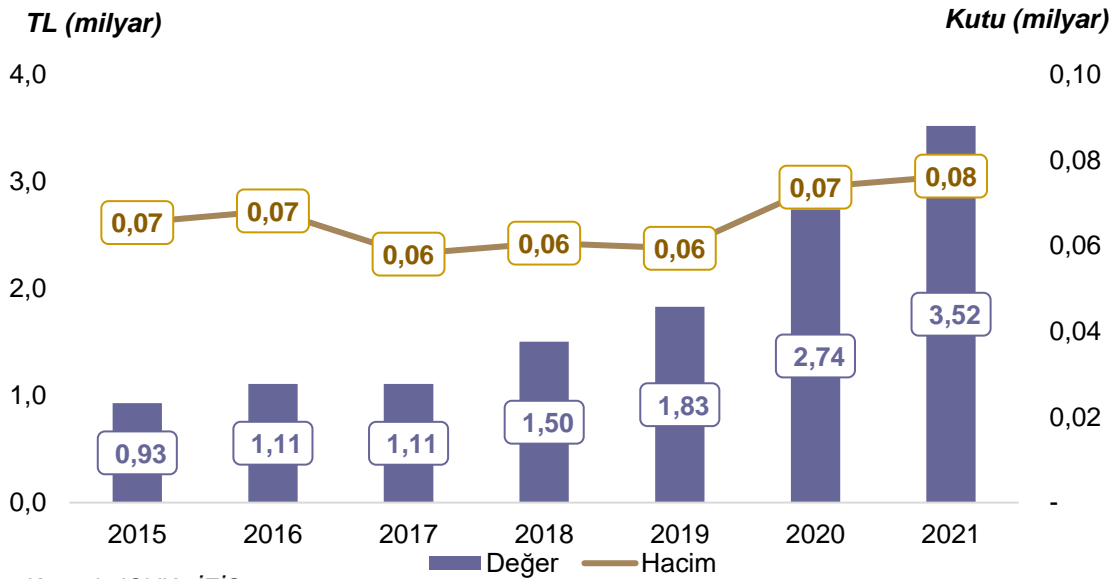


Kaynak: IQVIA, İEİS

1.3. Sağlık Ürünleri Pazarı

Söz konusu pazar, ilaç şirketlerinin de portföylerinde yer alan Sağlık Bakanlığı'ndan onaylı geleneksel bitkisel tıbbi ürünler, farmasötik formdaki bazı tıbbi cihazlar ile Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan onaylı mamalar, vitaminler ve gıda takviyelerden oluşmaktadır.

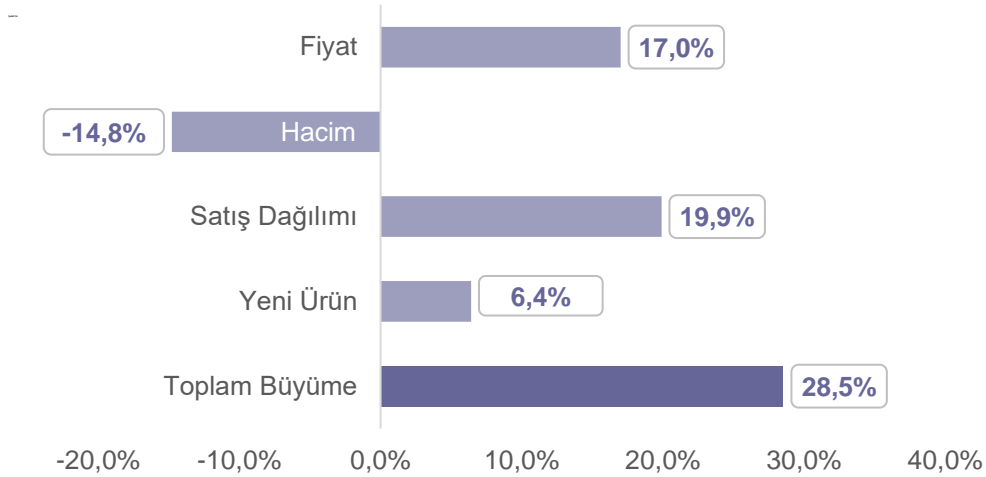
Grafik 27 - Sağlık Ürünleri Pazarı



Kaynak: IQVIA, İEİS

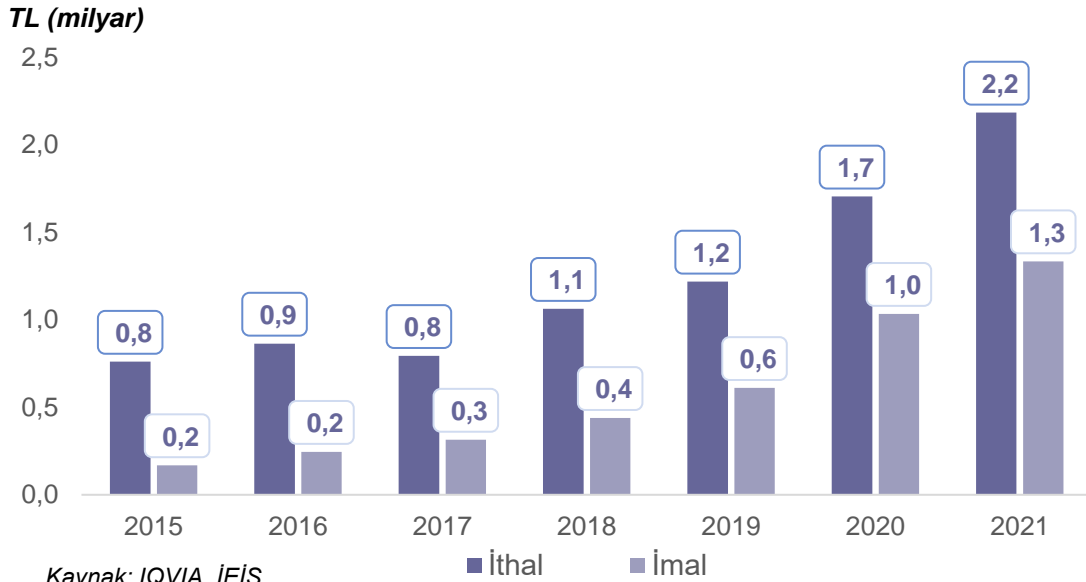
Covid-19 pandemi sürecinde doktora ve hastaneye erişimin azalması ve bağışıklık güçlendirmeye yönelik bilgilerin birçok iletişim kanalında dolaşıma girmesiyle 2020 yılında hızla büyüyen pazar 2021 yılında kutuda %3,5 artarak 76 milyon kutuya, değerinde %28,5 artarak 3,52 milyar TL'ye ulaşmıştır. Vitamin ve gıda takviyesi gibi ürünlerin %68'ini oluşturduğu sağlık ürünleri pazarı son 7 yılda yaklaşık 3 katı büyüklüğe ulaşmıştır.

Grafik 28- Sağlık Ürünleri Pazarı Büyüme Dağılımı



Kaynak: IQVIA, İEİS

Grafik 29 – Değer Bazında Sağlık Ürünleri Pazarı

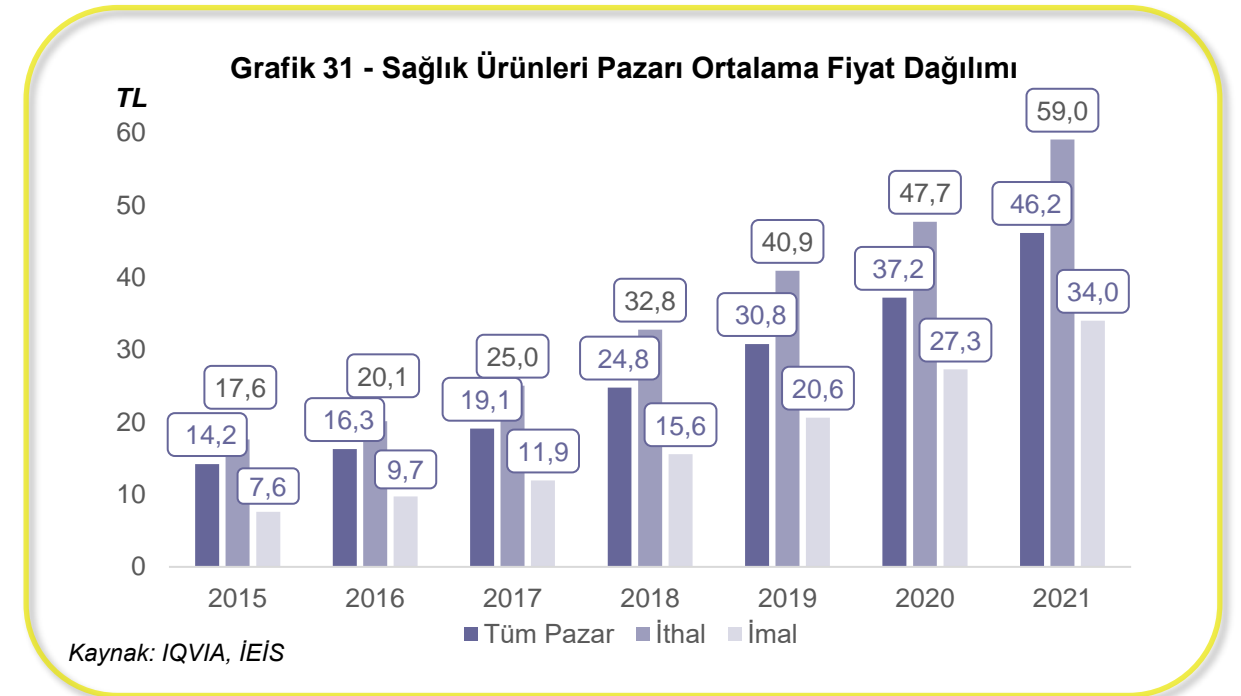
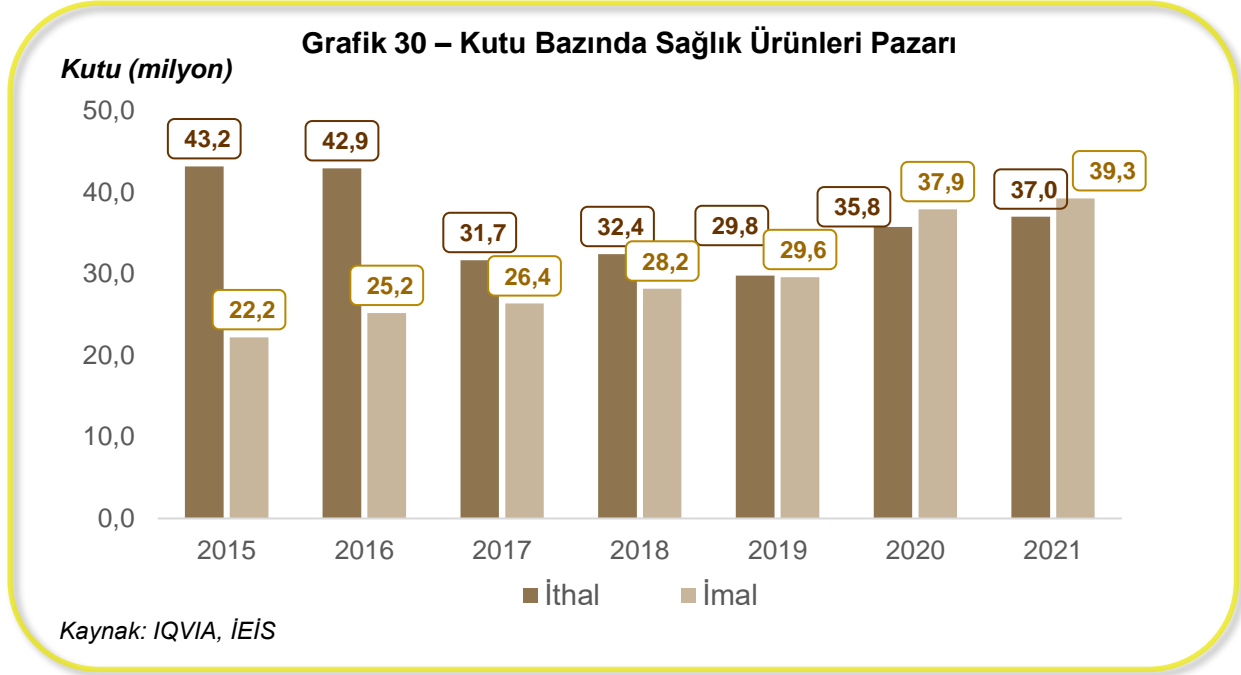


Kaynak: IQVIA, İEİS

2021 yılında sağlık ürünleri pazarında yer alan ithal ürünler değerinde %28,1 büyüme ile 2,2 milyar TL'ye, imal ürünler ise değerinde %29,1 büyüme ile 1,3 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2015-2021 dönemi incelendiğinde ithal ürünler değer bazında %187 imal

ürünler ise %689 oranında büyürken toplam pazar ise %278 oranında büyüme göstermiştir.

Sağlık ürünleri pazarı 2021 yılında hem ithal hem de imal kutuda %3,5 oranında büyürken ithalde 37 milyon kutuya, imalde 39,3 milyon kutuya ulaşmıştır. 2015-2021 döneminde ise ithal ürünler %14,3 küçülürken, imal ürünler %76 büyümüş, tüm sağlık ürünleri pazarı ise toplamda %16,6 oranında büyüme sergilemiştir.



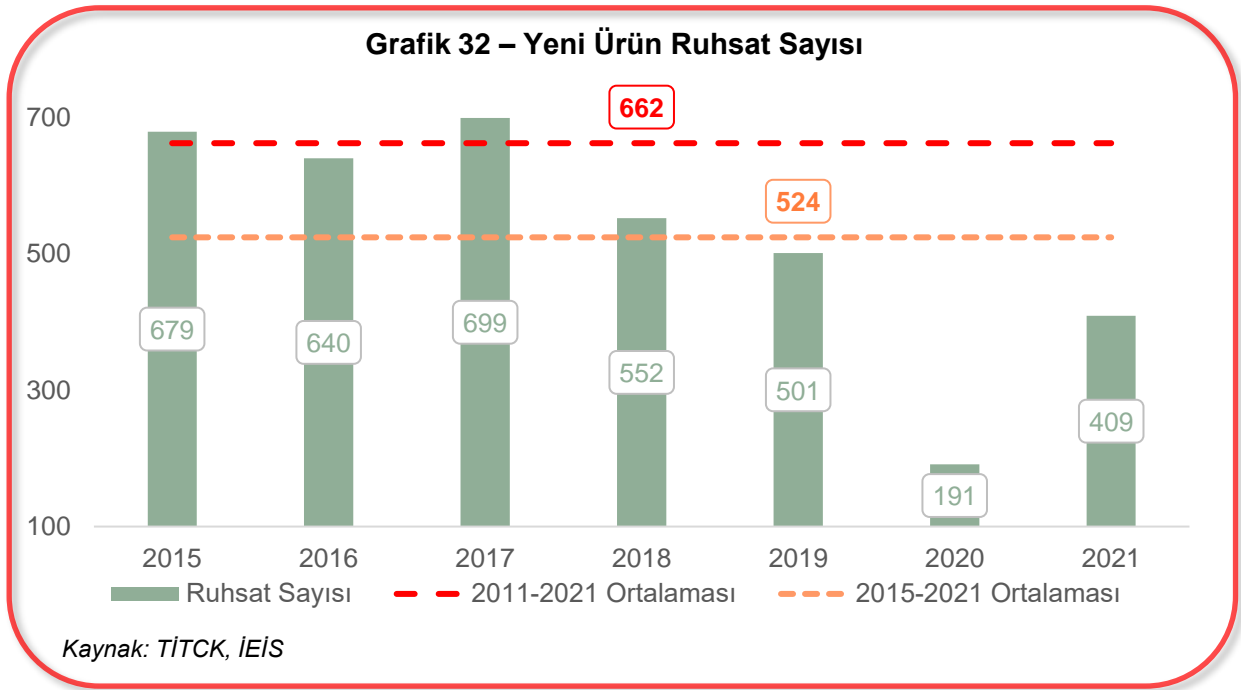
2015 yılında 14,2 olan ortalama fiyat %225 oranında artarak 2021 yılında 46,2 seviyesine yükselmiştir. Aynı dönemde ithal ürünlerin ortalama fiyatında büyüme %235, imal ürünlerin ortalama fiyatında büyüme ise %347 olarak gerçekleşmiştir.

2. Ruhsatlandırma

Son yıllarda oldukça yavaşlayan yeni ürün ruhsatlarının onaylanma sürecinde, 2021 yılı 409 yeni ruhsat sayısı ile kapanarak 2011-2021 yılları dönem ortalaması olan 622 ruhsat sayısının hala altında kalmıştır.

Yeni ilaçların ruhsatlandırılmasında yaşanan sorunlar, yıllar içinde büyümüş ve sektörün önünü tıkayan başlıca konulardan biri olmuştur. 2020 yılında en üst seviyesine ulaşan sorun 2021 yılında toparlanma eğilimine girse de yıllardır yaşanan tıkanıklığın normale dönmesi için çok daha hızlı süreçlere ihtiyaç duyulmaktadır. 11 Aralık 2021 tarihli 31686 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Beşeri Tıbbi Ürünler Ruhsatlandırma Yönetmeliği kapsamında getirilen yeni düzenlemelerin ruhsatlandırma süreçlerine olumlu etki etmesi beklenmektedir.

Ruhsat sürecinin uzaması ve yeni ilaçların piyasaya sunulmaması hem firmaların ileriye dönük yatırım ve planlamalarına büyük darbe vurmakta hem de tüketicinin alternatif ilaçlara ulaşımını geciktirmektedir. Buna ilave olarak yeni ilaçların piyasaya sunulmaması; üretim, istihdam, SGK alımları nedeniyle kamu maliyesi ve ihracat üzerinde de olumsuz yönde etki yapmaktadır.



3. Yatırım Teşvikleri

2009 yılında yürürlüğe giren 2009/15199 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, daha önce değişik kamu kurumları tarafından farklı şekillerde uygulanan yatırım teşvikleri, olumlu yönde çok önemli değişikliklere uğrayarak Ticaret Bakanlığının koordinasyonunda tek elden yönetilmeye başlanmıştır. Bu kararla, ilaç sektörünün genel ve bölgesel teşvikler dışında, biyoteknolojik, onkolojik ilaçlar ile kan ürünlerine yönelik yatırımlarının öncelikli yatırım kapsamına alınması hedeflenmiştir.

İlaç yatırımları, 2015 yılında 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında yapılan değişiklikle ileri teknoloji sınıfına alınarak 5. Bölge teşviklerinden yararlanır hale gelmiştir. Bu gelişmelerin etkisiyle, ilaç sektöründe 2015-2021 yılları arasındaki dönemde toplam 35,4 milyar TL tutarında sabit yatırım teşviki alınmıştır. Bu yatırımlarla 11 830 kişiye yeni istihdam sağlanması öngörülmüştür.

2015 yılında 817 milyon TL olan sabit yatırım tutarı 2021 yılında hız keserek %388 artışla 4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Yatırımlarla sağlanan istihdam artış ise %156 oranı ile 2473 olarak gerçekleşmiştir.

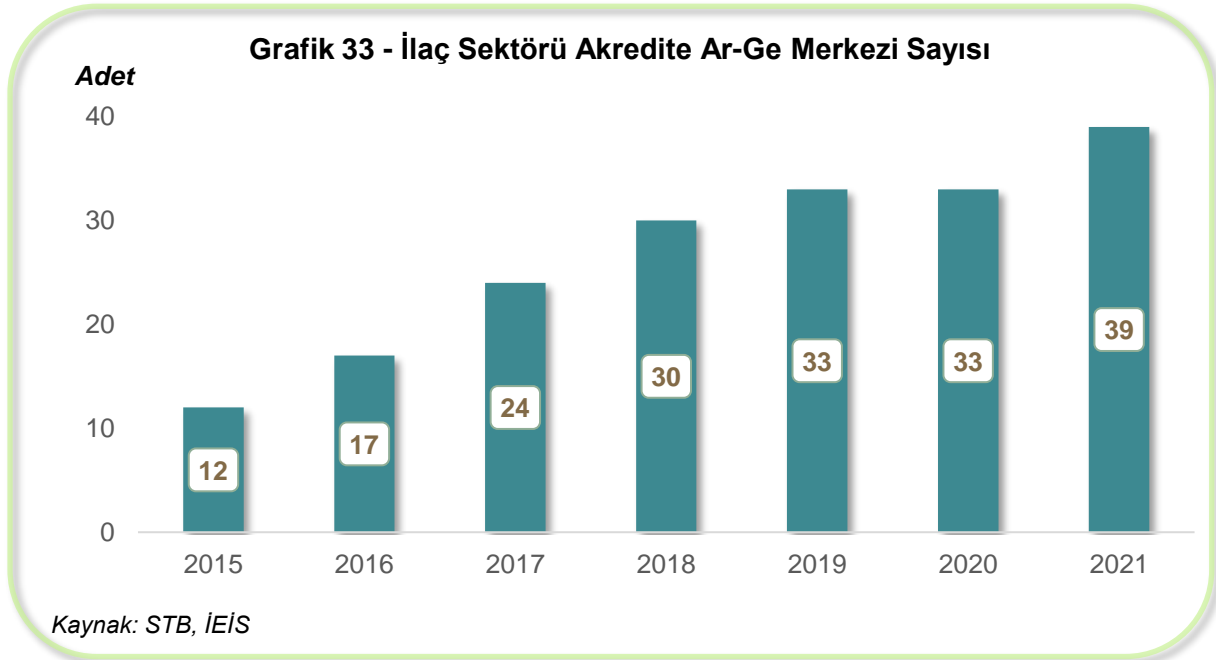
Tablo 7- İlaç Endüstrisinde Yatırım Teşvikleri

	Belge Adedi		Sabit Yatırım (Milyon TL)			Yatırımla Sağlanan İstihdam		
	İlaç	Toplam	İlaç	Toplam	Pay	İlaç	Toplam	Pay
2015	21	4.182	817	114.501	0,71%	965	144.319	0,67%
2016	15	4.944	1.209	120.008	1,01%	865	155.149	0,56%
2017	31	7.219	13.445	213.979	6,28%	1947	226.570	0,86%
2018	28	5.720	1.453	196.436	0,74%	1117	247.172	0,45%
2019	36	5.606	5.200	189.261	2,75%	1072	200.930	0,53%
2020	49	10.412	9.302	286.829	3,24%	3391	295.276	1,15%
2021	41	12.714	3.984	284.204	1,40%	2473	380.037	0,65%

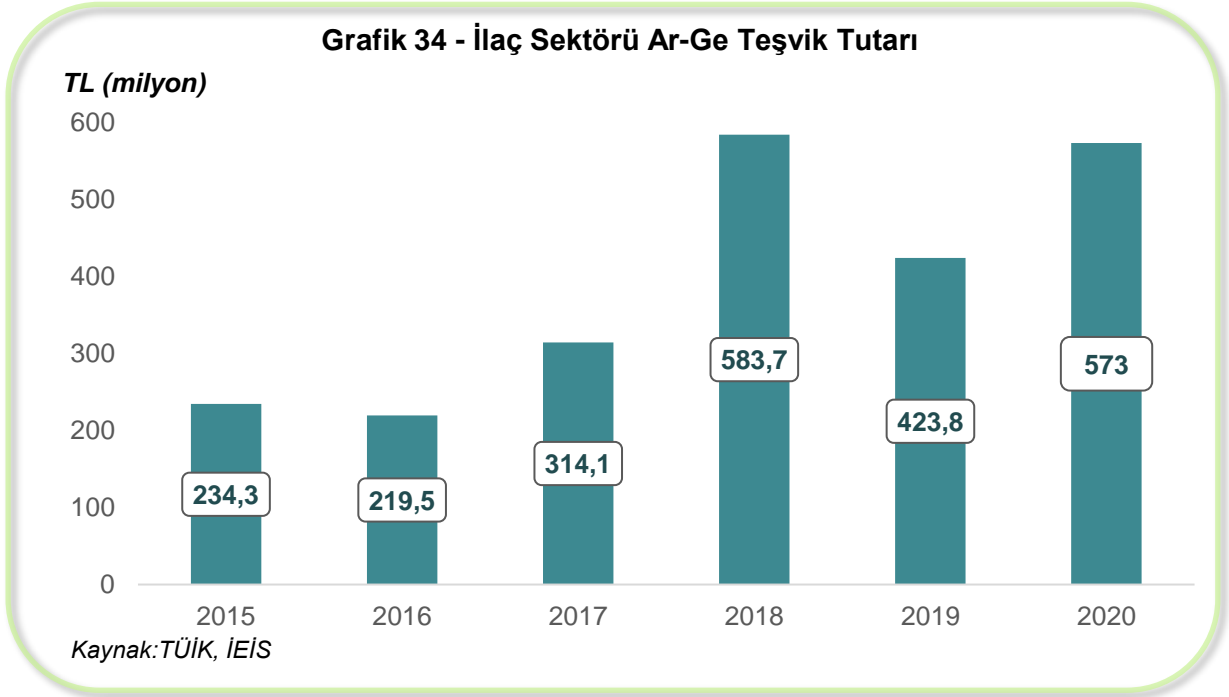
Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, İEİS

4. Ar-Ge

İlaç endüstrisi, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından akredite edilmiş 39 Ar-Ge merkezi, yaklaşık 1.575 Ar-Ge çalışanıyla ülkemizin sanayi dönüşümüne önemli katkı sağlayan öncelikli sektörler arasında yer almaktadır. Ar-Ge alanında gerçekleştirilecek ilerlemeyle ithalatına bağımlı olduğumuz ürünlerin ülkemizde üretimi sağlanabilecektir.



İlaç Ar-Ge merkezlerinin aldığı teşvik tutarları, 2015 yılındaki 234,3 milyon TL düzeyinden 2020 yılında %145 artışla 573 milyon TL'ye yükselmiştir.



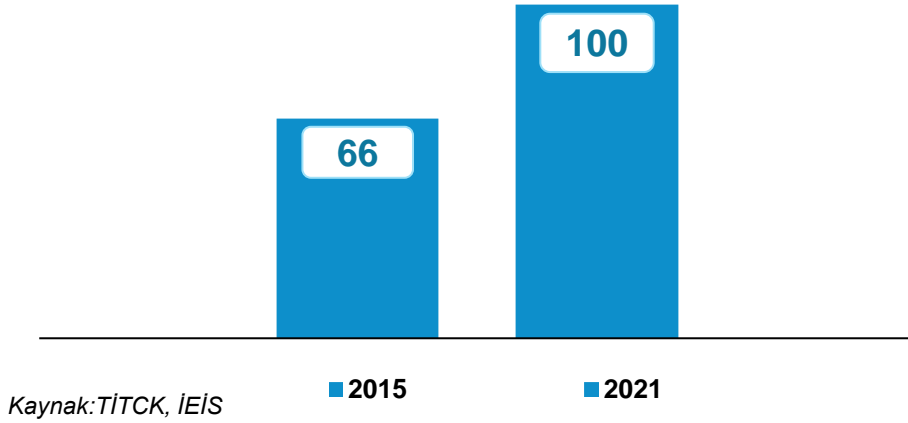
5. Üretim

Türkiye ilaç endüstrisi köklü geçmişe, yüksek üretim kapasitesine ve güçlü teknolojiye sahip bir endüstrisidir. Ülkemizde uluslararası standartlarda 100 adet ilaç ve radyofarmasötik ilaç üretim tesisi ile 12 adet hammadde üretim tesisi bulunmaktadır.

Endüstrinin gündemindeki öncelikli konulardan birisi yurtiçi üretimdir. Bu kapsamda, Sağlık Bakanlığı önderliğinde 2016 yılında hayata geçirilen 'İlaç Sektöründe İthalatın İmala Geçiş Uygulaması'nın ilaç endüstrisine son derece olumlu etkileri olmuştur. Bu süreçte endüstri, yeni teknolojilere yatırım yapmış, kapasite kullanımını ve istihdamını artırmıştır. Doğal olarak yapılan yatırım ve kapasite artışı dış ticarete olumlu katkı sağlamıştır.

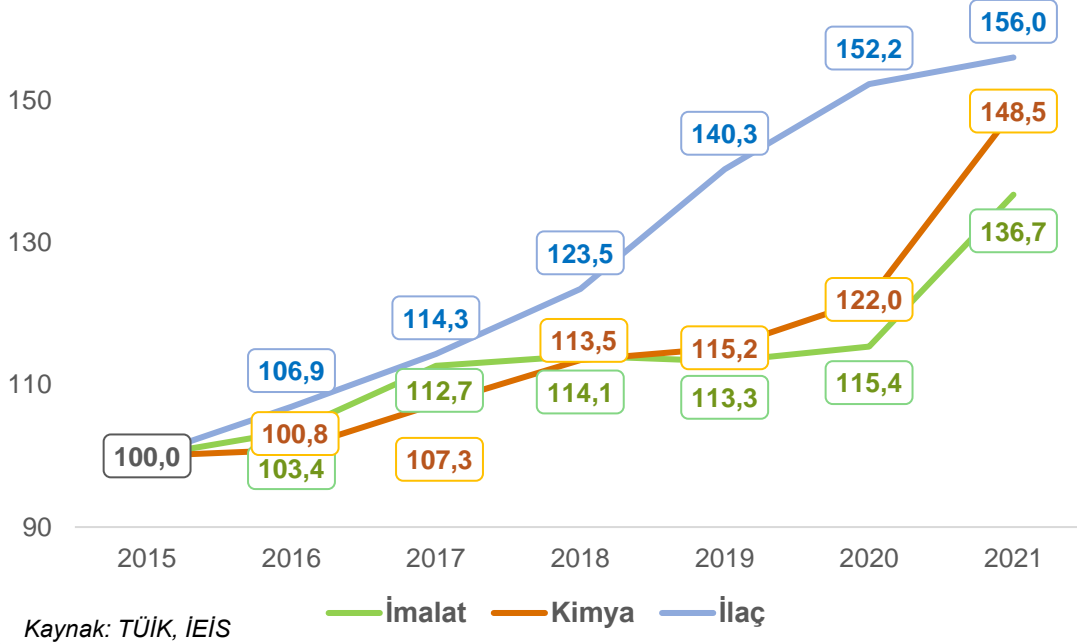
Avrupa Birliği'nin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) nezdindeki şikayeti sebebiyle, 1. ve 2. Fazları başarıyla hayata geçirilmiş olan uygulama 3. ve 4. Fazlara geçilemeden durdurulmuştur. Diğer taraftan 2021 yılı Haziran ve Temmuz aylarında yapılan SEYK toplantılarında yerleşme çalışmalarının DTÖ süreçlerinden bağımsız olarak kaldığı yerden devam etmesine karar verilmiştir. Uygulamada olduğu dönemde her aşaması büyük bir hassasiyetle yürütülen politikanın aynı kararlılıkla sürdürülmesini bekliyoruz.

Grafik 35 - Üretim Tesisi Sayısı



Sanayi üretim endeksi verilerine göre, 2021 yılında imalat sektörü %18,5 büyüme ile 136,7 puana, kimya sektörü %21,7 büyüme ile 148,5 puana ulaşırken ilaç sektörü sadece %2,5 büyüme ile 156 puana ulaşmıştır. 2015-2021 yılları arası dönemde imalat sektöründe üretim %35,9, orta teknoloji seviyesindeki kimya sektöründe üretim %47,7 büyürken ilaç sektöründe üretim %55,5 artmıştır.

Grafik 36- Sanayi Üretim Endeksi Değişimi (2015-2021)

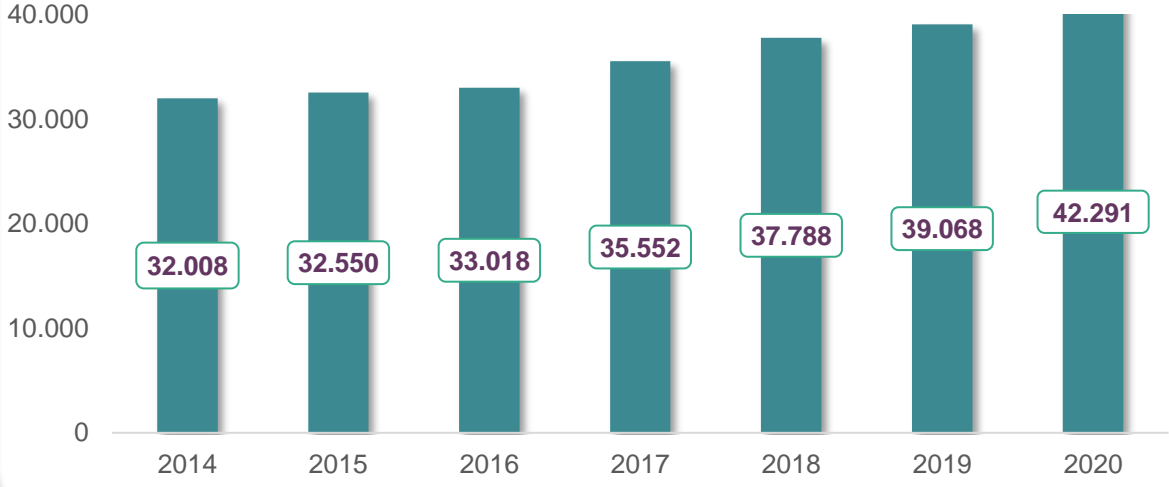


6. İstihdam

2020 yılında, Türkiye toplam istihdamında 2019 yılına göre %1,9 artış gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ilaç endüstrisi istihdamı ise %8,2 artışla 42.291 kişiye ulaşmıştır.

Grafik_37 - İlaç Endüstrisinde İstihdam

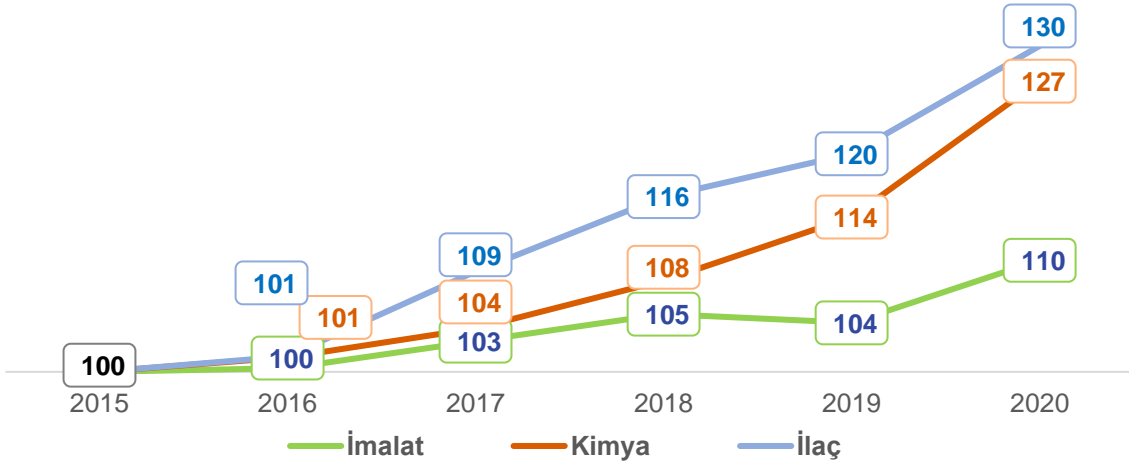
Kişi sayısı



Kaynak:TÜİK, İEİS

2015-2020 yılları arasında istihdam verileri endekslediğinde, ilaç sektörünün %30 büyüme ile Türkiye istihdamına ortalamanın üzerinde katkı sağladığı görülmektedir.

Grafik 38- İstihdam Endeksi Değişimi (2015-2020)



Kaynak:TÜİK, İEİS

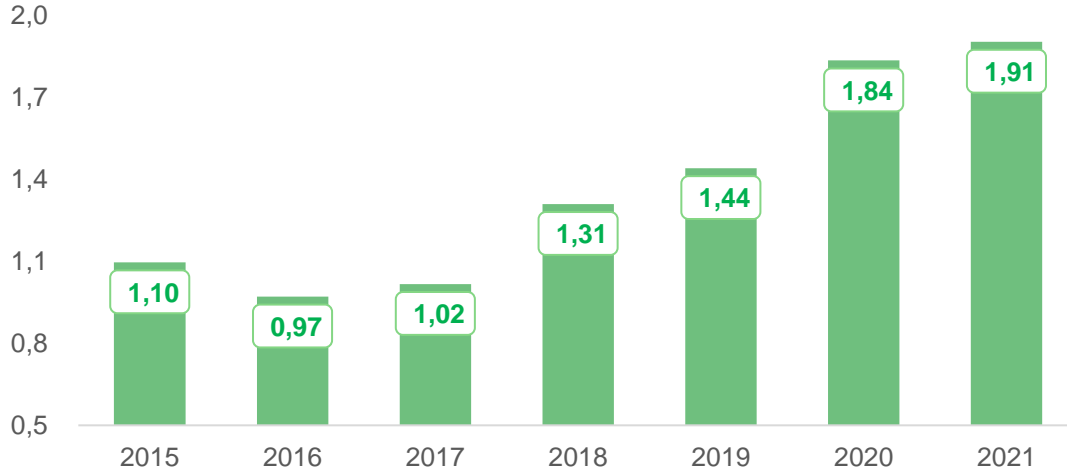
7. Dış Ticaret

2016 yılında başlayan yerelleşme politikalarının da etkisiyle son yıllarda güçlü bir artış trendine giren ilaç sektörü, her yıl olduğu gibi bu yıl da rekorunu yenileyerek ülke ihracatına katkı sağlamaya devam etmiştir. 2021 yılında %3,7 oranında büyüyen ilaç ihracatı 1,91 milyar dolar ile tarihsel olarak en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Türkiye ihracatının, toplamda %49,2 büyüdüğü 2015 – 2021 arası dönemde ilaç ihracatı %73,7 artışla Türkiye ortalamasının üzerinde güçlü bir performans sergilemiştir.

Buna karşılık, 2021 yılında ihracattaki büyüme hızının geçmiş yıllara göre yavaşladığı da görülmektedir. Nitekim, 2020 yılında bir önceki yıla göre %32,1 düzeyinde artan ilaç ihracatının 2021 yılında ise sadece % 3,7 seviyesinde büyümesi dikkat çekmektedir.

Grafik 39 - İlaç Endüstrisinde İhracat Değeri

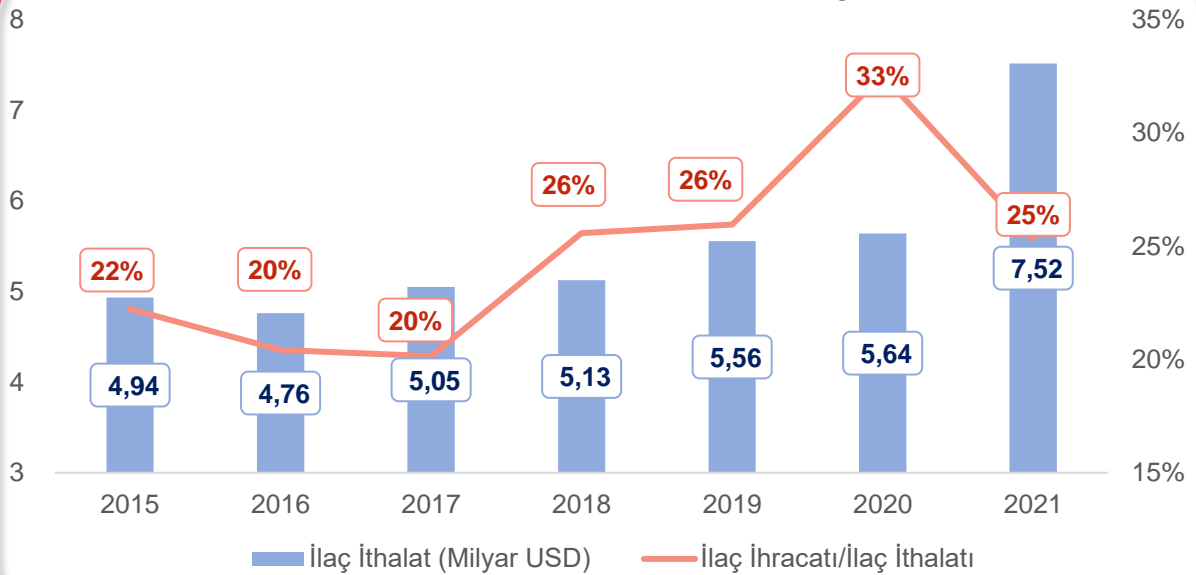
ABD Dolar (milyar)



Kaynak: TÜİK, İEİS

2021 yılında ilaç ithalatı %33,3 artışla 7,52 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2015-2021 yılları arası dönemde ilaç ithalatının büyüme oranının %52,3 olduğu görülmektedir.

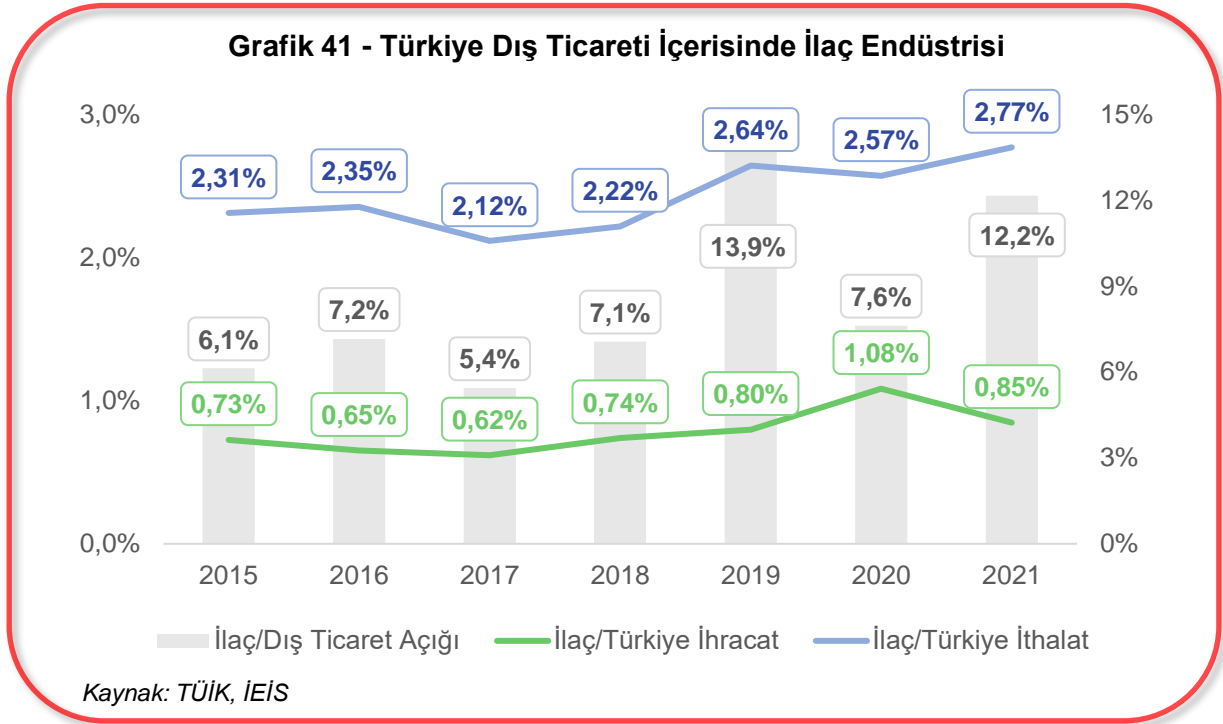
Grafik 40 - İlaç Endüstrisinde İthalat Değeri



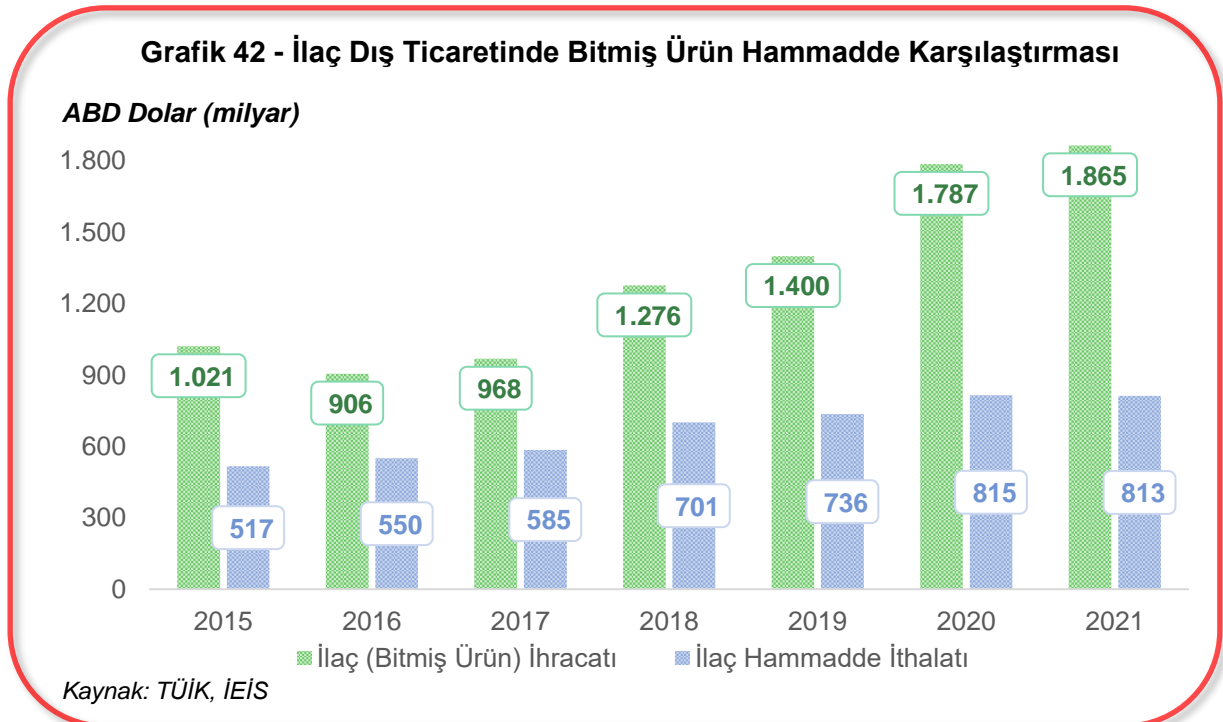
Kaynak: TÜİK, İEİS

İlaç ihracatının Türkiye ihracatı içindeki payı 2020 yılında tarihinde ilk defa %1'in üzerine çıkmıştı. 2021 yılında ilacın ihracat içindeki payının %0,85, ithalat içindeki

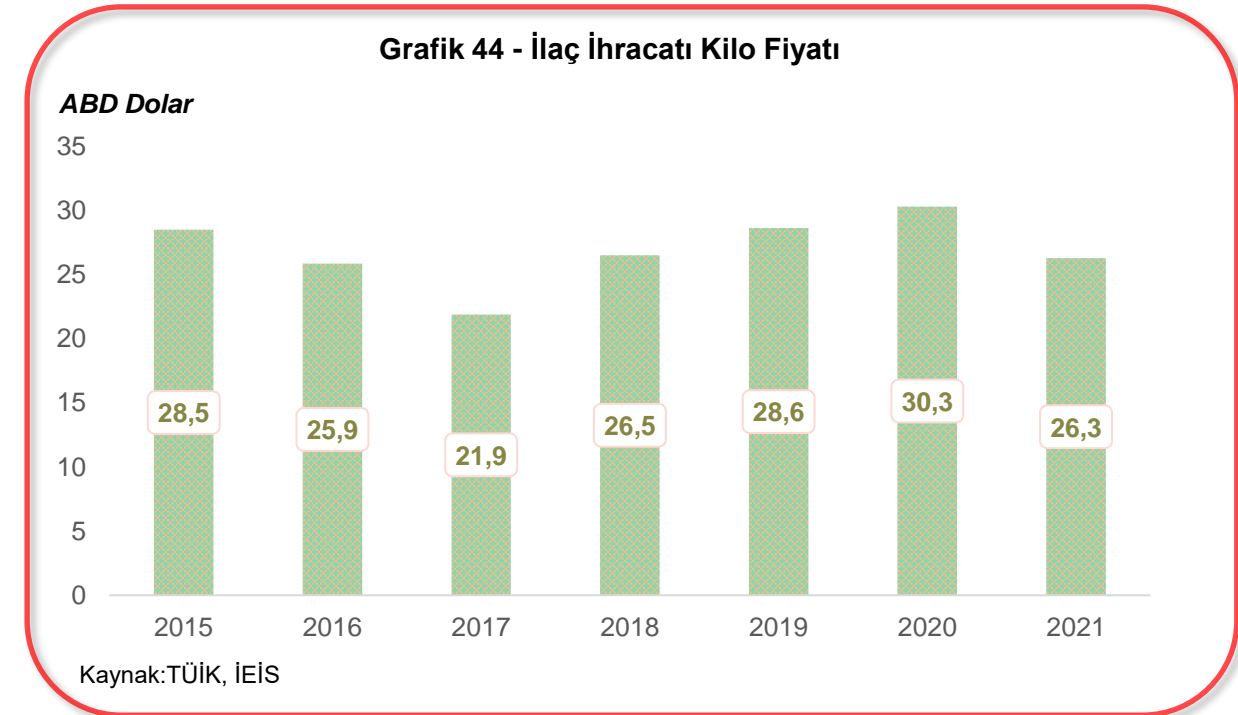
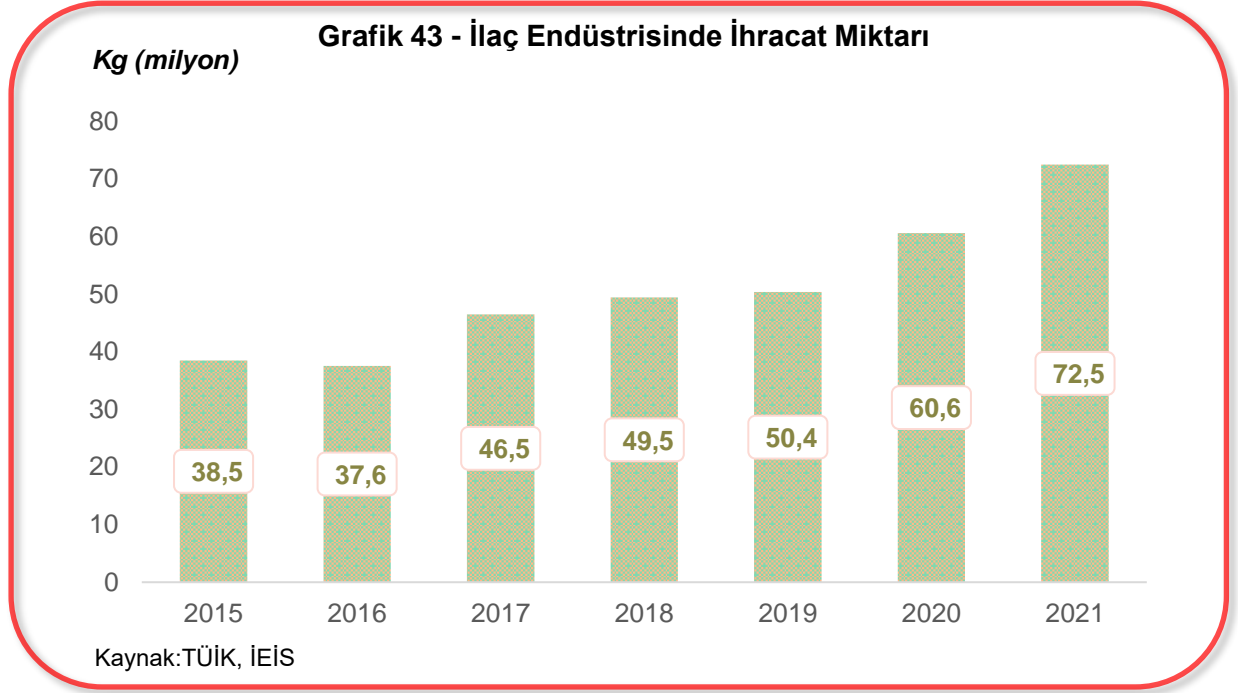
payının %2,77 seviyesine gelmesi sonucu dış ticaret içindeki payı %12,2 seviyesine yükselmiştir. Bu oranlar ilacın stratejik ve katma değeri yüksek bir endüstri olduğunu bir kez daha göz önüne sermektedir.



İlaç hammadde ithalatı ve ilaç bitmiş ürün ihracatı incelendiğinde ilaç endüstrisinin ülke ekonomisine sağladığı katkı daha net görülmektedir. Nitekim, 2021 yılında 813 milyon ABD doları tutarında hammadde girişine karşın 1,86 milyar ABD doları ihracat gerçekleştirilmiştir. İlaç ithalatında bitmiş ürünlere olan ihtiyacın yurtiçi üretim imkanlarıyla karşılanması sağlandığında hem ihracat artacak hem de dış ticaret açığının azalmasına katkı sağlanacaktır.

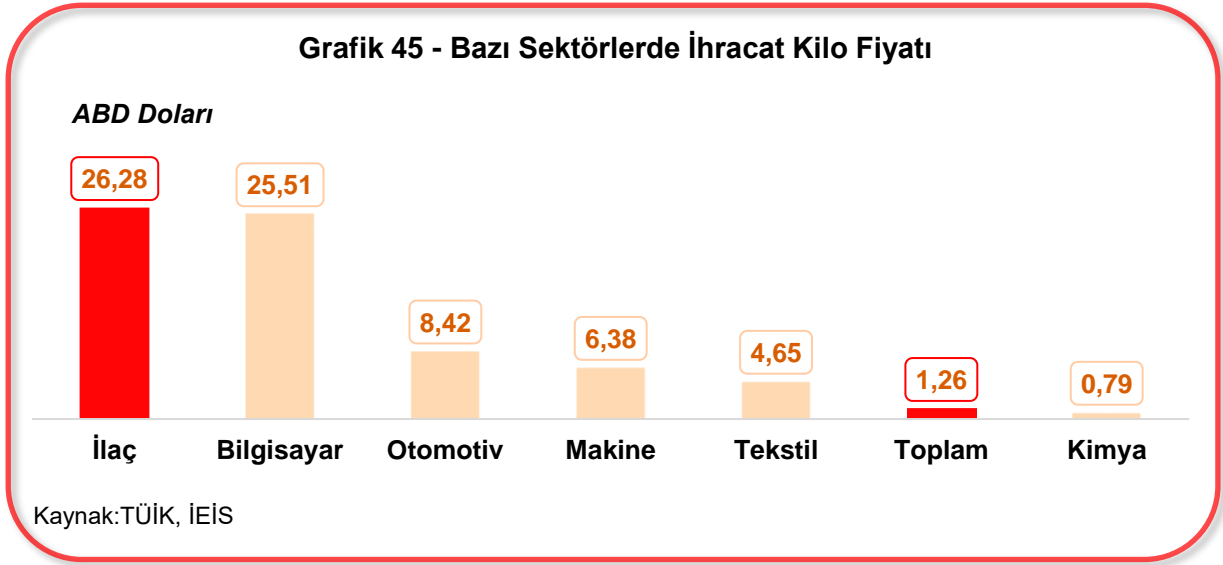


2015-2021 yılları arası dönemde ihracat miktarı incelendiğinde ilaç ihracatının 2015 yılındaki 38,5 milyon kilogramdan 2021 yılında %88,3 artış oranı ile 72,5 milyon kilograma ulaştığı görülmektedir.



İlaç ihracatı kilogram olarak artmakta fakat kilogram başı ihracat fiyatı aynı oranda yükselmektedir. Aynı dönem incelendiğinde kilogram başı ihracat fiyatı 28,5 ABD dolarından %7,8 azalarak 26,3 ABD dolarına gerilemiştir. Ülkemizde uygulanmakta olan fiyat odaklı politikaların kilogram fiyatının dolayısıyla ihracat değerinin olması gerekenin altında kalmasının başlıca sebebi olduğu aşikardır.

Endüstrimizin kilogram başı ihracat değeri, 1,26 ABD doları olan Türkiye ortalamasının ve birçok sektörün üzerinde olmasına rağmen potansiyel katma değerinin altında seyretmektedir.



Ülkemizdeki ilaç fiyatlarının ihracat yaptığımız ülkelerde referans /kaynak fiyat olarak kabul edilmesi, firmalarımızın diğer ülke pazarlarına olması gerekenden daha düşük fiyatla girmesine neden olmaktadır. İhracata yönelik hedef ülkelerde yaşanan ruhsatlandırma, gümrük gibi süreçlere ilişkin yaşanan sorunlar, ilaç firmalarının çok büyük bedellerle destek verdiği ve ülkemiz kamu yararı için oluşturulan fiyatlandırma politikasından yararlanılarak ilaç firmalarının onayı olmaksızın yapılan ihracat gibi sorunların çözümü sanayimizin dünyanın önde gelen ilaç üreticilerinden ve ihracatçılarından birisi konumuna gelmesi için önem taşımaktadır.

İhracat yapılan ülkeler incelendiğinde 2021 yılında Avrupa Birliği (AB), Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleri başta olmak üzere toplam 190 adet ülkeye ihracat gerçekleşmiştir. Asya bölgesi %53,4 ile ilaç ihracatının en yoğun olduğu pazarı oluştururken %35,7 ile Avrupa ikinci sırayı almaktadır. 2021 yılında ilaç ihracatının gerçekleştirildiği ilk 20 ülke tüm ilaç ihracatının %70'ine karşılık gelmektedir

Tablo 8 – İlaç İhracatında İlk Yirmi Ülke

ABD Dolar (milyon)	2020	2021	Pay 2021	Değişim
Güney Kore	616	368	19%	-40%
Azerbaycan	64	145	8%	127%
Irak	92	109	6%	19%
İran	38	100	5%	165%
Bulgaristan	34	76	4%	121%
Kazakistan	66	73	4%	10%
Özbekistan	58	66	3%	14%
Gürcistan	48	45	2%	-8%
Arnavutluk	25	44	2%	78%

Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	32	36	2%	11%
Almanya	34	34	2%	2%
Polonya	32	33	2%	1%
İsviçre	39	31	2%	-20%
Brezilya	12	30	2%	153%
Suriye	28	27	1%	-4%
Slovenya	33	27	1%	-20%
Moldova	20	26	1%	29%
Rusya Federasyonu	18	23	1%	26%
Libya	24	24	1%	0%
Hong Kong	17	23	1%	38%
Liste Toplamı	1.331	1.339	70%	1%
Toplam İhracat	1.836	1.905	100%	4%

Kaynak: TÜİK, İEİS

2021 yılında 125 ülkeden gerçekleşen ilaç ithalatının %64,5'i Avrupa bölgesinden %25,7'si Asya bölgesinden gerçekleştirilmiştir. İlaç ithalat sıralamasında ilk 20 ülke ithalatı 2021 ilaç ithalatının %97'sine karşılık gelmektedir.

Tablo 9 – İlaç İthalatında İlk Yirmi Ülke

ABD Dolar (milyon)	2020	2021	Pay 2021	Değişim
Belçika	158	1.360	18%	760%
Almanya	1.116	1.285	17%	15%
Çin	449	1.180	16%	163%
ABD	543	564	8%	4%
İrlanda	351	429	6%	22%
İtalya	413	377	5%	-9%
İsviçre	342	365	5%	7%
Güney Kore	598	361	5%	-40%
Fransa	299	304	4%	2%
Hindistan	233	213	3%	-9%
Birleşik Krallık	188	168	2%	-11%
İspanya	139	149	2%	8%
Brezilya	91	86	1%	-5%
İsveç	85	75	1%	-12%
Avusturya	74	69	1%	-7%
Danimarka	72	67	1%	-7%
Singapur	47	65	1%	39%
Japonya	60	57	1%	-5%
Hollanda	91	50	1%	-46%
Yunanistan	35	47	1%	34%
Liste Toplamı	5.384	7.271	97%	35%
Toplam İhracat	5.642	7.516	100%	33%

Kaynak: TÜİK, İEİS

Tablo 10 – İlaç İhracatında İlk Beş Ürün - ABD Dolar (milyon)

GTIP	Ürün	2020	2021	Pay 2021	Değişim
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	1.076	1.262	66%	17%
3002	İnsan kanı, hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb.	652	534	28%	-18%
3006	Tarifenin başka yerinde yer almayan eczacılık eşyası ve müstahzarları	43	54	3%	27%
3003	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karıştırılmış ilaçlar (dozsuz)	15	14	1%	-6%
2936	Provitaminler ve vitaminler	15	10	1%	-31%
Liste Toplamı		1.801	1.875	98%	4%
Toplam İhracat		1.836	1.905	100%	4%

Kaynak: TÜİK, İEİS

2021 yılında ilaç dış ticareti GTIP bazlı incelendiğinde kan ürünleri, serum, aşı, toksin ürünler ile tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan dozlandırılmış ilaçlar ihracatımızın %98'ini ithalatımızın ise %91'ini oluşturmaktadır.

Tablo 11– İlaç İthalatında İlk Beş Ürün - ABD Dolar (milyon)

GTIP	Ürün	2020	2021	Pay 2021	Değişim
3002	İnsan kanı, hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. Ürünler	2.151	3.963	53%	84%
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	2.422	2.487	33%	3%
2941	Antibiyotikler	184	144	2%	-22%
3001	Tedavide kullanılan guddeler ve diğer organlar; heparin ve tuzları	108	143	2%	32%
3003	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karıştırılmış ilaçlar (dozsuz)	146	140	2%	-4%
Liste Toplamı		5.011	6.877	91%	37%
Toplam İhracat		5.642	7.516	100%	33%

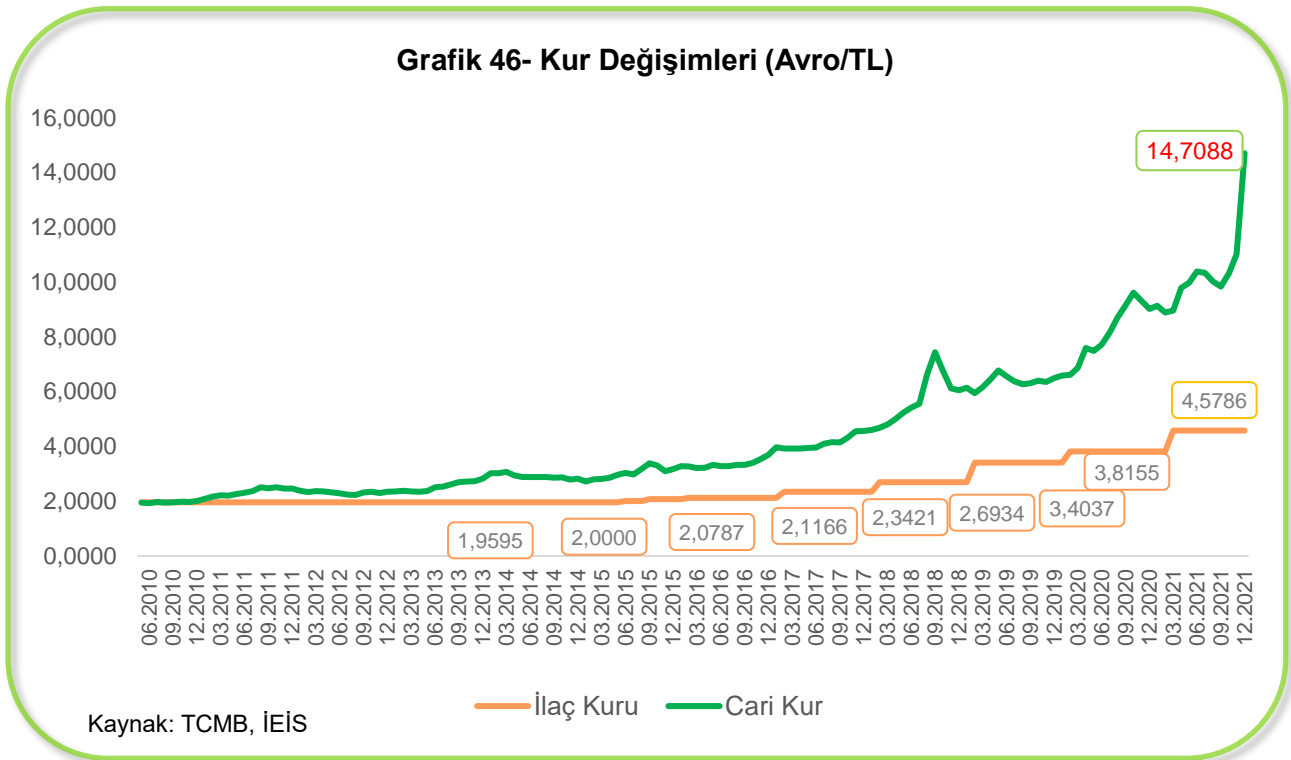
Kaynak: TÜİK, İEİS

8. Fiyat Politikaları

2009 yılında küresel kriz etkilerinin kamu maliyesi üzerinde yarattığı baskıyı aşmak amacıyla hayata geçirilen ve radikal düzenlemeler içeren global bütçe uygulaması, sağlık harcamalarını sadece ilaç fiyatlarına yönelik alınan önlemlerle kontrol altına almaya çalışmıştır. Sağlanan hizmetle orantılı olmayan ilaç bütçeleri belirlenmiş ve ilaç bütçesinin aşılması gerekçe gösterilerek ilaç fiyatları sürekli düşürülmüş, SGK iskonto oranları ise arttırılmıştır. Bunlara ek olarak, mevzuatta aranan şartlar sağlandığı halde AB kaynaklı ilaç fiyatlarının TL'ye dönüştürülmesi için kullanılan Avro değeri, Nisan 2009'dan Mayıs 2015'e kadar güncellenmeyerek, ilaç harcamalarını kontrol etmek amacıyla 1,9595 TL düzeyinde sabit tutulmuştur.

Kurun güncellenmesi için endüstri tarafından başlatılan hukuki süreç, Nisan 2015’de ilaç sektörü lehine sonuçlanmıştır. Bunu takiben uygulama döviz kurunun bir önceki yılın Avro ortalamasının %70’i oranında belirlenmesine dönüştürülmüştür. Bu çerçevede döviz kuru değeri 2017 yılı için 2,3421 TL olarak güncellenmiştir. 2018 yılı için ise %23 artış olması gerekirken geçici bir kararla ilaç kuru sadece %15 oranında artırılmış ve 2,6934 TL olarak belirlenmiştir.

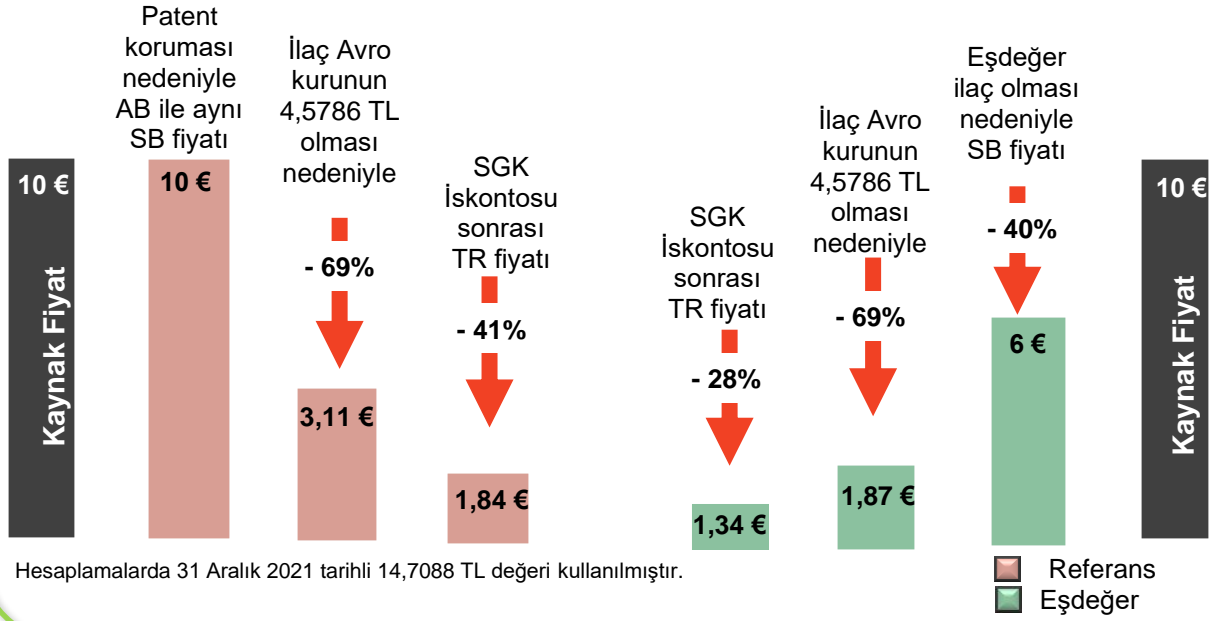
2019 yılında yıllık ortalama Avro değerinin belirlenmesinde kullanılan uyarlama katsayısı %70’ten %60’a çekilerek dönüşüm kuru 3,4037 TL olarak belirlenmiş, 2021 yılında ise %26,5 artış olması gerekirken birkez daha geçici bir kararla ilaç kuru sadece %20 oranında artırılmış ve 4,5786 TL olarak açıklanmıştır.



İlaveten, SGK tarafından %41'lere hatta bazı durumlarda % 50'lere aşan oranlara varan iskontolara tabi olan sektör yoğun bir fiyat baskısı ile karşı karşıyadır. SGK tarafından izlenen maliyet odaklı geri ödeme sistemi nedeniyle ülkemizde ilaç fiyatları sadece referans aldığımız Avrupa ülkelerinden değil, hammadde ithal ettiğimiz Hindistan'dan bile daha düşük seviyeye gelmiştir.

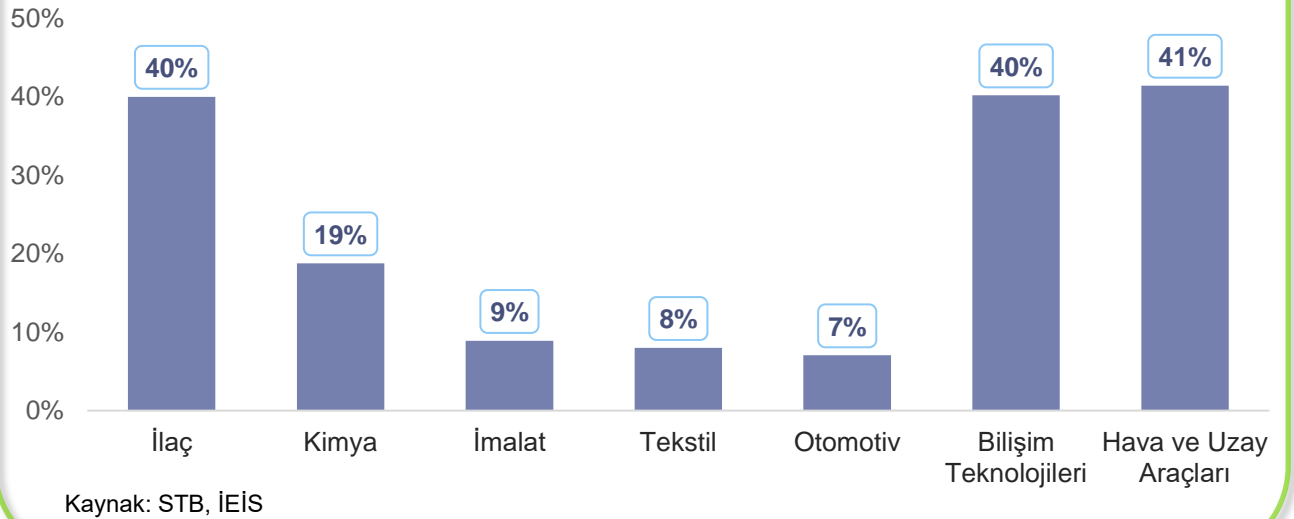
Aşağıdaki grafikte, 31 Aralık 2021 itibarıyla kaynak fiyatı 10 Avro olan bir ürünün Türkiye'de fiyatlanması özetlenmiştir. Referans ürünün Türkiye'deki fiyatı 1,84 Avro iken eşdeğer ürünün fiyatı 1,34 Avro'ya denk gelmektedir.

Grafik 47 – İlaç Fiyatlanması



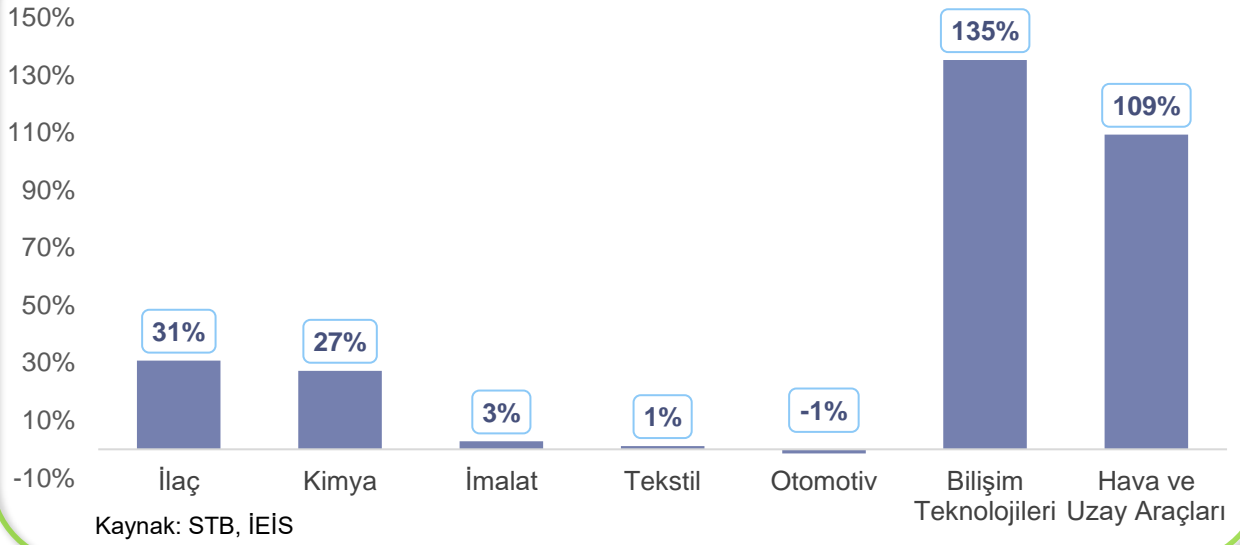
Stratejik öneme sahip ve yüksek teknoloji sınıfına ait olan ilaç sektörü 2015-2020 döneminde net satışlar reel değişim oranında yüksek teknoloji sınıfındaki diğer sektörler ile %40 seviyesindedir.

Grafik 48 – Net Satışlar Reel Değişimi (2015-2020)



Net satışlar reel değişimi yüksek teknoloji sınıfındaki diğer sektörler ile aynı seviyelerde olan ilaç sektörü, Ar-Ge kapasitesini güçlendirmek için gerekli özkaynak yaratma kabiliyetinde ise sınırlı seviyede kalmaktadır,

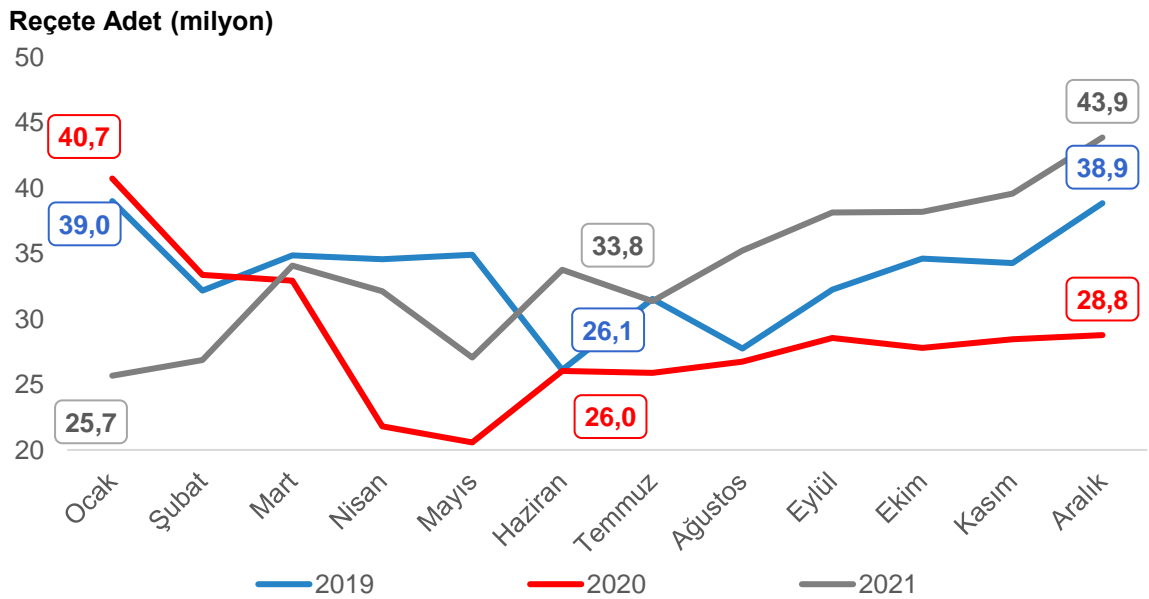
Grafik 49 – Özkaynaklar Reel Değişimi (2015-2020)



2020 ve 2021 yıllarına damgasını vuran Covid-19 pandemi sürecinde toplum ve iş hayatına giren olağanüstü şartlara, hammadde temininden lojistik aksamalara, artan maliyetlerden ilaç satışlarındaki dalgalanmalara ve daha birçok zorlayıcı koşullara rağmen Türk ilaç endüstrisi üretim tesislerindeki faaliyetlerine aralıksız devam etmiş ülkemizin ilaç arz güvenliğinin sağlanmasına tüm gücüyle destek olmuştur.

Kısıtlamaların gevşetilmesiyle birlikte Haziran 2021 tarihinden itibaren reçete sayıları önceki yıllarda görülen değerlerine geri dönmüştür. 2020 yılında %15 gerilemeyle 401 milyon reçete satışından 342 milyon reçeteye gerileyen sağlık hizmetleri, 2021 yılında %19 artışla 406 milyon reçete seviyesine geri gelmiştir.

Grafik 50- SGK Aylık Reçete Sayısı



Kaynak: SGK Sağlık İstatistikleri, İEİS

9. Sonuç ve Değerlendirme

İlaç sektörü teknolojiyi yakından takip eden, yeni teknolojileri hızla uygulamak ve bunun için de sürekli yatırım yapmak zorunda olan, üretmediği ürünleri üretir hale gelmek için yeni tesisler kurmak ve sistematik şekilde yenileme çalışmaları yapmak ihtiyacında olan dinamik bir sektördür.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz için de hem ekonomik hem stratejik öneme sahip olan ilaç sektöründe biyoteknolojik ilaçlar payını ve etkinliğini günden güne artırmaktadır. Güney Kore, Hindistan ve Arjantin gibi ülkelerin kendi öznel koşullarına uygun mevzuat altyapısı oluşturarak biyoyoteknolojik ilaç endüstrilerini geliştirdiği bu dönemde köklü ve güçlü bir yapıya sahip Türk ilaç endüstrisinin de dünyadaki dönüşümün gerisinde kalmaması ve biyoteknolojik ilaç alanında başarılı olması zorunludur. Bu kapsamda ülkemizin milli menfaatleri doğrultusunda tıpkı savunma sanayiinde olduğu gibi, biyoteknolojik ilaçların ülkemizde geliştirilmesi ve üretilmesi önem taşımaktadır.

İEİS, yüksek katma değerli konvansiyonel ürünler ve biyoteknolojik ilaçlar geliştiren, üreten ve ürettiğini daha fazla ihraç eden bir endüstriye dönüşmek için var gücüyle çalışmaktadır. Sağlık Bakanlığımızın önderliğinde 2016 yılında hayata geçirilen ilaçta yerelleşme politikası endüstrinin hedefleriyle birebir uyumaktadır. İzlenen politikanın ilaç endüstrisine olumlu etkileri uygulamanın başlamasıyla kısa sürede görülmeye başlanmış, yurt içi ilaç üretiminde belirgin bir büyüme ortaya çıkmış, üretim tesislerindeki atıl kapasite kullanıma kazandırılmış, üretim teknolojileri gelişmeye başlamış, yatırımlar, istihdam ve ihracat artış trendine girmiştir. Uygulamanın etkisiyle ithal ettiğimiz ürünlerin üretimine başlanmış olması da cari açığın kapatılmasına destek vermiştir.

Bu sebeple hem ulusal hem çok uluslu pek çok ilaç firmamız sürece katkı sağlayacak her türlü yatırımı ve çalışmayı yapmış olup Sağlık Bakanlığımızın önderliğinde 2016 yılında hayata geçirilen ilaçta yerelleşme uygulamasının kararlılıkla sürdürülmesini beklemektedir.

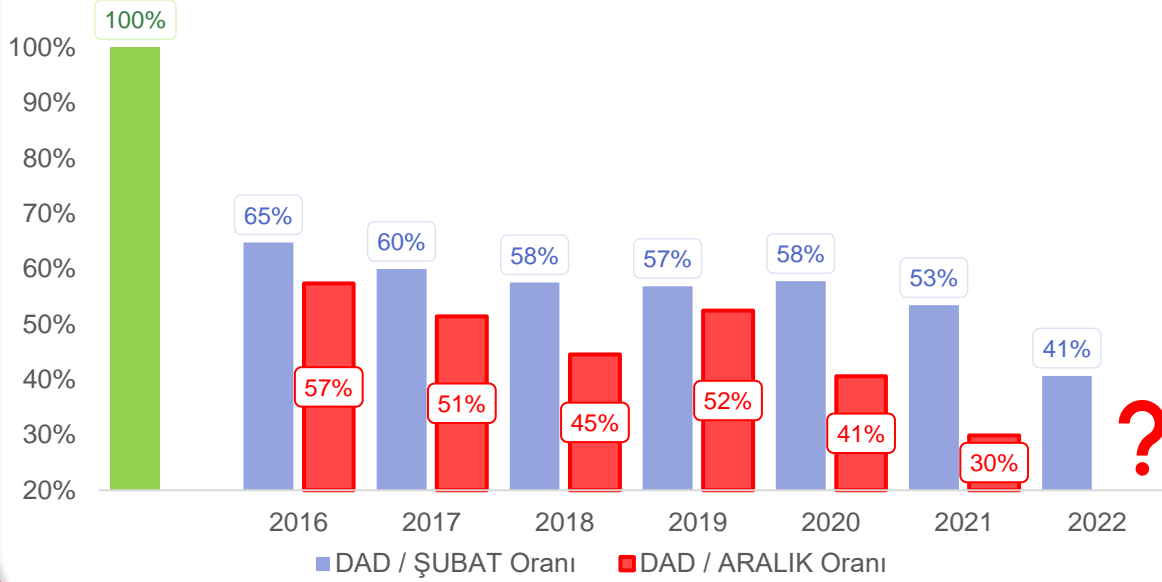
2021 yılında piyasa Avro kur değeri özellikle yılın son aylarında ciddi oranda artış göstermiş olup, bu durum ilaç için açıklanan kur değeri ile piyasadaki gerçek Avro değeri arasındaki farkın yüksek seviyelere çıkmasına neden olmuştur.

Nitekim, yılın son günü itibariyle güncel Avro kuru 14,7088, 2021 yılı ortalama Avro kuru ise 10,4875 olurken, 2022 yılı boyunca uygulanacak ilaç kuru ise 6,2925 olarak belirlenmiştir. Bu durum, özellikle girdi maliyetleri nedeniyle güncel piyasa kurunu kullanmak durumunda olan sektörün ciddi bir mali yük altına girmesine neden olmuştur.

2016 yılında uygulamaya alınan yeni mevzuata göre bir önceki yıla ait ortalama Avro kurunun %70'i olarak belirlenen ilaç kuru (Dönemsel Avro Değeri), 2019 yılında %60 seviyesine indirilmiştir. İlaç kurunun (DAD) Şubat ayının ikinci yarısında yürürlüğe girmesi ve yılda bir defa belirlenerek kur hareketlerine karşı sektörü korumasız bırakması sektörü her yıl daha da artan bir yükün altına itmektedir.

İlaç kurunun (DAD) uygulamaya alındığı Şubat ayı ortalama Avro değerine oranını ve yılın sonuna gelindiğinde Aralık ayı ortalamasına olan oranını gösteren grafik sektörün her yıl artan yükünü açıkça göstermektedir.

Grafik 51- İlaç Kurunun Şubat ve Aralık Ortalama Kurlarına Oranı (2016-2022)



Kaynak: TİTCK, TCMB, İEİS

2022 yılı için belirlenen ilaç kurunun (6,2925 TL), uygulamaya başlanılan Şubat ayı güncel Avro kuru ortalamasının bile sadece %41'ine karşılık gelmesi, sektörün sene boyunca ne kadar büyük problemlerle karşı karşıya kalacağına göstergesidir.

Bu kapsamda ülkemizin yerli ve milli ilaç endüstrisini korumak ve gelişimini hızlandırmak için atılması gereken öncelikli adımlar mali disiplin odaklı ilaç fiyat politikasından vazgeçilmesi, maliyet ve döviz artışlarına karşı sektörü koruyabilmek adına ilaç kurunun (DAD) yılda birden fazla kez güncellenmesidir.

İlaç sektörü kamu otoritelerimizin etkin destek sağlamasına ihtiyaç duymaktadır. Bugüne kadar verilen fiziki yatırım teşvikleriyle endüstrimiz çok ciddi yatırımlar yaptı, yapmaya da devam ediyor. Ancak kamu teşvik sistemi büyük oranda vergi indirimi ve muafiyetlerine dayandığı için endüstrimiz açısından yeterli olmamakta, özellikle büyük ölçekli ve sürekli yatırım gerektiren biyobenzer ürünler alanında nakit finansal desteklerin sağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ürünlerin hızlıca ve güvenli şekilde pazara sunulmasındaki engellerin ortadan kaldırılması sektör için büyük önem taşımaktadır.

Doğru politikalarla endüstrimizin; yatırımları hız kazanmış, Ar-Ge'ye daha fazla kaynak ayıran, hatta kendi molekülünü geliştirmiş, biyoteknoloji alanında güçlü, daha çok üreten ve ihraç eden küresel bir sanayi konumuna gelmesinin önünde hiçbir engel olmadığını biliyor tüm gücümüzle çalışmaya devam ediyoruz.



İEİS

İLAÇ ENDÜSTRİSİ
İŞVERENLER SENDİKASI

İSTANBUL OFİSİ

Nef 09 B Blok Kat: 10 Sanayi Mah.
Hümevra Sok. No: 7 34115 Kağıthane İstanbul
T: +90 212 353 11 20 F: +90 212 353 11 41

ANKARA OFİSİ

Kızılırmak Mahallesi 1443. Cadde
1071 A Blok No:25 Kat:17 D:123 Çukurambar Ankara
T: +90 312 431 96 07 F: +90 312 435 15 78

www.ieis.org.tr
www.biopharma.org.tr
www.trpharmaexporters.org